

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Corpus Doctrinae Christianae

Melanchthon, Philipp

Lipsiae, 1572

VD16 M 2890

I. Confessio fidei Christianae exhibita Inuictiss. Imp. Carolo V. Cæsari Aug.
in comitijs habitis Augustæ Vindelicorum, Anno M. D. XXX.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36094

PRÆFATIO AD CÆ-
SAREM CAROLVM V.

Nuicissime Imperator, Cesar Auguste, Do-
mine clementissime. Cum V. C. M. indixerit
conuentum Imperij Augustæ, vt deliberetur de
auxilijs contra Turcam atrocissimum, heredi-
tarium, atq; veterem Christiani nominis ac
religionis hostem, quomodo illius scilicet furoris
& conatibus, durabili & perpetuo belli appa-
ratu resisti possit. Deinde & de dissensionibus in causa nostre san-
ctæ religionis & Christianæ fidei, & vt in hac causa religionis parti-
um opiniones, ac sententia inter sese, in caritate, lenitate, & man-
suetudine mutua audiantur coram, intelligantur & ponderentur,
vt illis, quæ vtrinq; in scripturis secus tractata aut intellecta sunt,
sepositis & correctis, res illæ ad vnam simplicem veritatem & Chri-
stianam concordiam componantur & reducantur, vt de cætero à
nobis, vna sincera, & vera religio colatur & seruetur, vt quemad-
modum sub vno Christo sumus & militamus: ita in vna etiam Ec-
clesia Christiana, in vnitæte & concordia viuere possimus.

Cumq; nos infra scripti Elector & Principes, cum alijs qui
nobis coniuncti sunt, perinde vt alij Electores & Principes & status
ad præfata comitia euocati simus, vt Casareo mandato obediēter
obsequeremur, mature venimus Augustam, & quod citra iactanti-
am dictum volumus, inter primos affuimus. Cum igitur V. C. M.
Electores, Principibus & alijs statib. Imperij, etiam hic Augustæ
sub ipsa initia horum comitiorum inter cætera proponi fecerit, quod
singuli status imperij vigore Casarei edicti, suam opinionem & sen-
tentiam in Germanica & Latina lingua proponere debeant atque
offerre. Et habita deliberatione proxima feria quarta, rursum re-
sponsum est V. C. M. nos proxima feria sexta, articulos nostræ con-
fessionis pro nostra parte oblaturus esse. Ideo vt V. M. voluntati
obsequamur, offerimus in hac religionis causa nostrorum conciona-
torum, & nostram confessionem, cuiusmodi doctrinam ex scripturis
sanctis, & puro verbo Dei, hæctenus illi in nostris terris, ducatibus,
diocesis, & vrribus tradiderint, ac in Ecclesijs tractauerint.

B 2 Quod

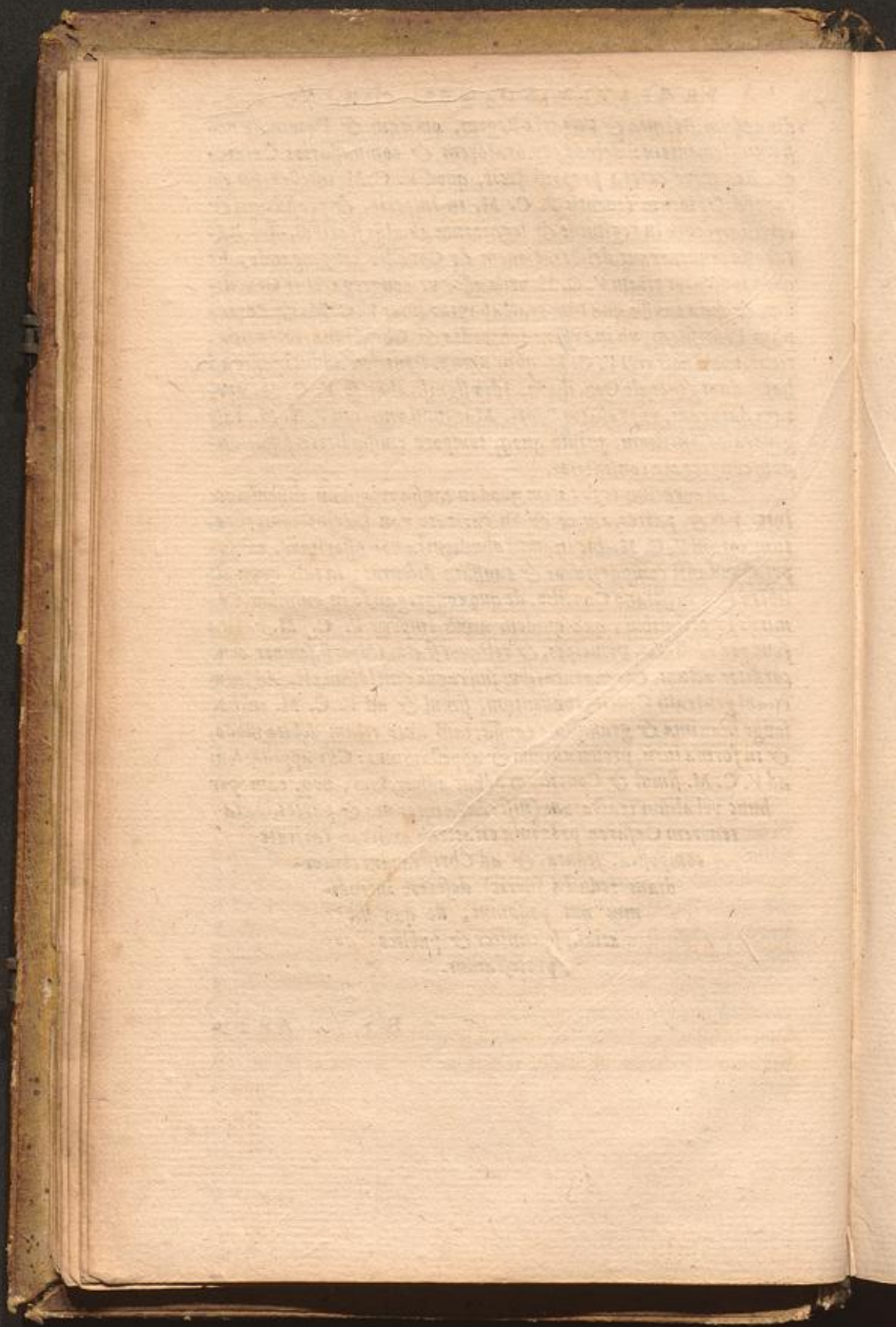
Quod si & ceteri, Electores, Principes, ac status Imperij, similibus scriptis latinis scilicet & Germanicis, iuxta prædictam Cæsaream propositionem, suas opiniones in hac causâ Religionis produxerint, hic nos coram V. C. M. tanquam Domino nostro clementissimo paratos offerimus, nos cum præfatis Principibus & amicis nostris, de tolerabilibus modis ac uis amice conferre, ut quantum honeste fieri potest, conueniamus, & re inter nos partes, citra odiosam contentionem pacifice agitata, Deo dante, dissensio dirimatur, & ad unam ueram concordem religionem reducatur, Sicut omnes, sub uno Christo sumus & militamus, & unum Christum confiteri debemus, iuxta tenorem edicti V. C. M. & omnia ad ueritatem Dei perducantur, id quod ardentissimis uotis à Deo petimus.

Si autem quod ad ceteros Electores, Principes & status, ut partem alteram attinet, hac tractatio causæ religionis, eo modo, quo V. C. M. agenda & tractanda sapienter duxit, scilicet cum tali mutua præsentatione scriptorum, ac sedata collatione inter nos non processerit, nec aliquo fructu facta fuerit, nos quidem testatum clare relinquimus, hic nihil nos, quod ad Christianam concordiam (quæ cum Deo & bona conscientia fieri possit) conciliandam conducere queat, ullo modo detrectare. Quemadmodum & V. C. M. deinde & ceteri Electores, & status Imperij & omnes, quicunq; sincero religionis amore ac studio tenentur, quicunq; hanc causam æquo animo audituri sunt, ex hac nostra & nostrorum confessione, hoc clementer cognoscere & intelligere dignabuntur.

Cum etiam V. C. M. Electoribus, Principibus, & reliquis Statibus Imperij non una uice, sed sæpe clementer significauerit, & in Comitibus Spirensibus, quæ Anno Domini, &c. XXVI. habita sunt, ex data & præscripta forma vestre Cæsareæ instructionis & commissionis recitari, & publice prælegi fecerit, Vestram M. in hoc negotio religionis ex causis certis, quæ V. M. nomine allegatæ sunt, non uelle quicquam determinare nec concludere posse, sed apud Pontificem Romanum pro officio V. C. M. diligenter daturam operam de congregando Concilio generali. Quemadmodum idem latius expositum est ante annum, in publico proximo conuentu, qui Spira congregatus fuit. Vbi V. C. M. per dominum Ferdinandum,

dinandum, Boëmia & Vngaria Regem, amicum & Dominum nostrum clementem: deinde per oratorem & commissarios Casareos, hac inter cetera proponi fecit, quod V. C. M. intellexisset & expendisset locum tenentis V. C. M. in imperio, & presidentis & consiliatorum: in regimine & legatorum ab alijs statibus, qui Ratispona conuenerant, deliberationem de Concilio congregando. Et quod indicaret etiam V. C. M. utile esse, vt congregaretur Concilium, & quia causa, qua tum tractabantur inter V. C. M. & Romanum Pontificem, vicina essent concordia & Christiana reconciliationi, non dubitaret V. C. M. quin Roma. Pontifex adduci posset ad habendum generale Concilium, Ideo significabat se V. C. M. operam daturam, vt præfatus Ponti. Maximus vna cum V. C. M. tale generale Concilium, primo quoq; tempore emisisset literis publicandum congregare consentiret.

In euentum ergo talem quod in causa religionis, dissensiones inter nos & partes, amice & in caritate non fuerint compositæ, tunc coram V. C. M. hic in omni obedientia nos offerimus, ex superabundanti comparituros & causam dicturos, in tali generali libero & Christiano Concilio, de quo congregando in omnibus Comitibus Imperialibus, qua quidem annis Imperij V. C. M. habita sunt per Electores, Principes, & reliquos status Imperij, semper concorditer actum, & congruentibus suffragijs conclusum est. Ad cuius etiam generalis Concilij conuentum, simul & ad V. C. M. in hac longe maxima & grauissima causa, iam ante etiam debito modo, & in forma iuris, prouocauimus & appellauimus: Cui appellationi ad V. C. M. simul & Concilium adhuc adharemus, neq; eam per hunc vel alium tractatum (nisi causa inter nos & partes, iuxta tenorem Casareæ proxima citationis amice in caritate composita, sedata, & ad Christianam concordiam reducta fuerit) deserere intendimus aut possumus, de quo hic etiam solenniter & publice protestamur.

ARTICVLI FIDEI P R Æ C I P V I.

I.

HCCLESIAE MAGNO CONSENSV APVD nos docent, Decretum Nicenæ Synodi, de vnitare essentia diuinæ, & de tribus personis, verum, & sine vlla dubitatione credendum esse. Videlicet quod sit vna essentia diuina, quæ & appellatur & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conseruator omnium rerum, visibilium & inuisibilium, & tamen tres sint personæ, eiusdem essentia, & potentia, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Et nomine personæ vtuntur ea significatione, qua vsi sunt in hac causa scriptores Ecclesiastici, vt significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod proprie subsistit.

Damnant omnes hæreses, contra hunc articulum exortas, vt Manichæos, qui duo principia ponebant, bonum, & malum, item Valentinianos, Arrianos, Eunomianos, Mahometistas, & omnes horum similes. Damnant & Samosatenos, veteres & neotericos, qui cum tantum vnâ personam esse contendant, de verbo & de Spiritu sancto aduere & impie rhetoricantur, quod non sint personæ distinctæ, sed quod verbum significet verbum vocale, & spiritus, motum in rebus creatum.

II.

Item docent, quod post lapsum Adæ, omnes homines naturali modo propagati, nascentes habeant peccatum originis. Intelligimus autem peccatum originis, quod sic vocant sancti patres, & omnes orthodoxi & pie eruditi in Ecclesia, videlicet reatum, quo nascentes propter Adæ lapsum, rei sunt iræ Dei & mortis æternæ, & ipsam corruptionem humanæ naturæ propagatam ab Adami. Et hæc naturæ humanæ corruptio, defectus iustitiæ seu integritatis, seu obedienciæ originalis, & concupiscentiam complectitur.

Estq; defectus, horribilis cæcitas & inobediencia, scilicet carere illa luce ac noticia Dei, quæ fuerat futura in natura integra, item carere illa reuerentia, hoc est, perpetua obediencia, vera, pura ac summa dilectione Dei, & similibus donis integræ naturæ. Quare defectus illi & concupiscentia, sunt res damnata, & sua natura digna morte. Estq; vitium originis vere peccatum, damnans & afferens nunc quoque æternam mortem, his qui non renascuntur per baptismum & Spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos, qui negant peccatum originis, & sentiunt defectus illos seu concupiscentiam esse res indifferentes seu pœnas tantum, nec esse res sua natura damnatas, & somniant hominem legi Dei satisfacere posse, & propter hanc propriam obœdientiam coram Deo iustum pronuntiari.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

I I.

¶ Item docent, quod post lapsum Adæ, omnes homines secundum naturam propagati, nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum concupiscentia. Quodq; hic morbus, seu vitium originis vere sit peccatum, damnans & afferens nunc quoq; æternam mortem, his qui non renascuntur per Baptismum & Spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos, & alios, qui vitium originis negant esse peccatum, & vt extenuent gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant hominē proprijs viribus rationis corā Deo iustificari posse.

I I I.

Item, docent quod verbum, hoc est, filius Dei assumerit humanam naturam in utero beatæ Mariæ virginis, vt sint duæ naturæ, diuina & humana, in vnitæte personæ inseparabiliter coniunctæ, vnus Christus, vere Deus, & vere homo natus ex virgine Mariæ, vere passus, crucifixus, mortuus & sepultus, vt reconciliaret nobis Patrem, & hostia esset, non tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus peccatis hominum. Idem descendit ad inferos, & vere resurrexit tertia die, deinde ascendit ad cœlos, vt sedeat ad dextram Patris, & perpetuo regnet & dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorum Spiritu sancto, (✠) & sanctificatis det vitam æternam. Idem Christus palam est rediturus, vt iudicet viuos, & mortuos resuscitados iuxta Symbolum Apostolorum.

(✠) In fine huius articuli, post hæc verba, (misso in corda eorum Spiritu sancto) alibi hæc reperiuntur.

Misso in corda eorum Spiritu sancto, qui regat, consoletur ac viuificet eos, ac defendat aduersus Diabolum, & vim peccati. Idem Christus palam est rediturus, vt iudicet viuos & mortuos, &c. iuxta Symbolum Apostolorum.

I I I I.

Vt autem consequamur hæc beneficia Christi, scilicet remissionem peccatorum, iustificationem, & vitam æternam, dedit Christus Euange-

Euangelium, in quo hæc beneficia nobis proponuntur, sicut scriptum est, Lucæ ultimo, Prædicari pœnitentiam in nomine eius, & remissionem peccatorum inter omnes gentes. Cum enim omnes homines naturali modo propagat, habeant peccatum, nec possint vere legi dei satisfacere, Euangelium arguit peccata, & ostendit nobis mediatorrem Christum, & sic docet nos de remissione peccatorum.

Cum Euangelium arguit peccata nostra, corda perterrefacta statuerent, quod gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum, & iustificatio per fidem, qua credere & confiteri debemus, hæc nobis donari propter Christum, qui pro nobis factus est hostia, & placuit patrem. Quanquam igitur Euangelium requirit pœnitentiam, tamen ut remissio peccatorum certa sit, docet eam gratis donari: hoc est, non pendere ex conditione dignitatis nostræ, nec dari propter vlla præcedentia opera, aut dignitatem sequentium. Fieret enim incerta remissio, si ita sentiendum esset, tum demum nobis contingere remissionem peccatorum, postquam eam præcedentibus operibus meriti essemus, aut satis digna esset pœnitentia.

Conscientia enim in veris pauoribus, nullum inuenit opus quod possit opponere iræ Dei, & Christus nobis donatus & propositus est, ut sit propitiator. Hic honos Christi non debet transferri in nostra opera, Ideo Paulus dicit, gratis saluati estis. Item, ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio, hoc est, ita erit certa remissio, cum sciemus eam non pendere ex conditione nostræ dignitatis, sed donari propter Christum. Hæc est firma & necessaria consolatio, pijs & perterrefactis mentibus. Atq; ita docent & S. Patres, & extat apud Ambrosium memorabilis & insignis sententia, his verbis: Hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum, saluus sit, sine opere, sola fide gratis accipiens remissionem peccatorum.

Et fidei vocabulum, non solum cognitionem historię de Christo significat, sed etiam credere & assentiri huic promissioni, quæ est Euangelij propria, in qua propter Christum nobis promittuntur remissio peccatorum, iustificatio & vita æterna. Nam & hæc promissio ad historiam de Christo pertinet, Sicur & in Symbolo additus est historię hic articulus: Credo remissionem peccatorum. Et ad hunc articulum, reliqui de historia Christi referri debent. Nam id beneficium est finis historię, ideo Christus passus & resuscitatus est, ut propter ipsum nobis donarentur remissio peccatorum & vita æterna.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

IIII.

¶ Item docent, quod homines non possint iustificari coram Deo proprijs viribus, meritis aut operibus, sed gratis iustificentur

B 5 propter

propter Christum per fidem, cum credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte, pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat Deus pro iusticia corata ipso. Rom. 3. & 4.

V.

Itaque instituit Christus ministerium docendi Euangelij, quod prædicatio penitentiam & remissionem peccatorum. Estque vtraque prædicatio vniuersalis, Omnium peccata arguit, & omnibus credentibus promittit remissionem peccatorum, vt non sit incerta remissio, sed vt omnes perterrefactæ mentes, sciant se debere credere, quod certo donetur ipsis remissio peccatorum propter Christum, non propter ipsorum merita, aut dignitatem. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fide, simul datur nobis Spiritus sanctus. Nam Spiritus sanctus datur & est efficax, per verbum Dei & per Sacramenta. Cum Euangelium audimus aut cogitamus, aut Sacramenta tractamus, & fide nos consolamur, simul est efficax Spiritus sanctus, iuxta illud Pauli ad Galatas tertio, Vt promissio ex fide Iesu Christi deur credentibus. Et ad Corinthios, Euangelium est ministerium Spiritus. Et ad Roma. Fides ex auditu est. Cum igitur fide nos consolamur, & liberamur à terroribus peccati per Spiritum sanctum, concipiunt corda cæteras virtutes, agnoscunt vere misericordiam Dei, concipiunt veram dilectionem, verum timorem Dei, fiduciam, spem auxilij diuini, inuocationem, & similes fructus Spiritus.

Damnantur illi, qui de hac fide, qua remissio peccatorum accipitur, nihil docent, sed iubent conscientias dubitare, an consequantur remissionem. Et addunt hanc dubitationem non esse peccatum. Item, docent homines consequi remissionem peccatorum, propter propriam dignitatem: non docent, credendum esse, quod gratis propter Christum, remissio peccatorum donetur.

Damnantur item fanatici spiritus, qui fingunt Spiritum sanctum dari, aut efficacem esse, sine verbo Dei. Et ob eam causam contemnunt ministerium Euangelij & Sacramentorum, & quærent illuminationes sine verbo Dei & extra Euangelium, atque ita abducunt animos à verbo Dei, ad proprias opiniones, quod est perniciosissimum. Tales olim fuerunt Manichæi, Enthusiastæ, & nunc sunt Anabaptistæ. Huiusmodi furores constanter damnamus. Abolent enim verum vsum verbi Dei, & falso somniant sine verbo Dei accipi Spiritum sanctum, & fieri suis opinionibus comminiscuntur impia dogmata, & efficiunt infinitam dissipationem.

Hac

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

v.

¶ Vt hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi Euangelij & porrigendi Sacramenta. Nam per verbum & Sacramenta, tanquam per instrumenta donatur spiritus sanctus, qui fidem efficit, vbi & quando visum est Deo, in ijs qui audiunt Euangelium, scilicet quod Deus non propter nostra merita, sed propter Christum iustificet, hos qui credunt, se propter Christum in gratiam recipi.

Damnant Anabaptistas & alios, qui sentiunt Spiritum sanctum contingere sine verbo externo hominibus per ipsorum præparationes & opera.

V I.

Item docent, quod cum fide reconciliamur, necessario sequi debeat iusticia bonorum operum, quæ Deus nobis mandauit, sicut & Christus præcepit: Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Sed quia tanta est infirmitas humanæ naturæ, vt nemo legi satisfacere possit, necesse est docere homines, non solum quod legi obædiendum sit, sed etiam quomodo placeat hæc obædientia, ne conscientia incidant in desperationem, cum intelligunt se non satisfacere legi. Placet igitur hæc obædientia, non quia legi satisfacit, sed quia persona est in Christo reconciliata fide, & credit sibi reliquias peccati condonari. Semper igitur sentiendum est, nos consequi remissionem peccatorum, & personam pronuntiarum iustam, id est acceptari gratis propter Christum, per fidem. Postea vero placere etiam obædientiam erga legem, & reputari quandam iusticiam, & mereri præmia. Non enim potest conscientia opponere iudicio Dei propriam munditiam, aut opera, sicut Psalmus testatur, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis viuens. Et Iohannes ait, Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, Si confitemur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata nostra. Et Christus inquit, Cum feceritis omnia, dicite, serui inutilis sumus. Postquam autem persona reconciliata & iusta fide, id est, accepta est, placet & obædientia, & reputatur esse quædam iusticia. Sicut Iohannes inquit, Omnis qui in eo manet non peccat. Et 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientia nostræ.

Ac debet hæc obædientia repugnare prauis cupiditatibus, & subinde spiritualibus exercitijs fieri purior, & cauere, ne quid committamus contra conscientiam, iuxta illud, Summa legis est dilectio, ex puro corde & conscientia bona, & fide non ficta. Qui vero obtemperant

perant pravis cupiditatibus, & agunt contra conscientiam, versantur in peccatis mortalibus, nec fidei iusticiam, nec iusticiam bonorum operum retinent. Iuxta illud Pauli, Qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

V I.

¶ Item docent, quod fides illa debeat bonos fructus parere, & quod oporteat bona opera, mandata à Deo facere, propter voluntatem Dei, non vt confidamus per ea opera iustificationem coram Deo mereri. Nam remissio peccatorum & iustificatio fide apprehenditur, sicut testatur & vox Christi, Cum feceritis hæc omnia, dicit, serui inutiles sumus. Idem docent & veteres scriptores Ecclesiastici. Ambrosius enim inquit, Hoc constitutum est à Deo, vt qui credit in Christum saluus sit, Sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionem peccatorum.

V I I.

Item docent, quod vna sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia Christi, proprie congregatio membrorum Christi, hoc est, sanctorum, qui vere credunt & obædiunt Christo, etsi in hac vita huic congregationi multi mali & hypocritæ admisti sunt, vsq; ad nouissimum iudicium. Habet autem Ecclesia proprie dicta, signa sua, scilicet puram & sanam Euangelij doctrinam, & rectum vsum Sacramentorum. Et ad veram vnitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Euangelij, & administratione Sacramentorum. Nec necesse est vbiq; similes esse traditiones humanas, seu ritus ab hominibus institutos. Sicut & Paulus docet, cum ait: Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, &c.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

V I I.

¶ Item docent, quod vna sancta Ecclesia perpetuo mansura sit. Est autem Ecclesia congregatio Sanctorum, in qua Euangelium recte docetur, & recte administrantur Sacramenta. Et ad veram vnitatem Ecclesiæ, satis est consentire de doctrina Euangelij & administratione Sacramentorum. Nec necesse est vbiq; esse similes traditiones humanas, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Sicut inquit Paulus, Vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, &c.

V I I I.

Cum autem in hac vita admisti sint Ecclesiæ multi mali & hypocritæ, qui tamen societatem habent externorum signorum cum Ecclesiâ,

Ecclesia, licet vti Sacramentis quæ per malos administrantur, iuxta vocem Christi, Sedent scribæ & Pharisei in Cathedra Moyfi, &c. Et Sacramenta & verbum Dei, propter ordinationem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per malos exhibeantur.

Damnant Donatistas & similes, qui negabant licere populo vti ministerio malorum in Ecclesia, & sentiebant ministerium malorum inutile & inefficax esse.

*In principio Octauæ Articuli quæ subieciimus
alibi sic reperiuntur.*

VIII.

¶ Quamquam Ecclesia proprie sit congregatio sanctorum, & vere credentium, tamen cum in hac vita multi hypocritæ, & mali admitti sint, licet vti Sacramentis, quæ per malos, &c.

IX.

De Baptismo docent, quod necessarius sit ad salutem, tanquam ceremonia à Christo instituta. Et quod per baptismum offeratur gratia Dei, & quod infantes sint baptizandi, & quod infantes per baptismum Deo commendati, recipiantur in gratiam Dei, & fiant filij Dei, sicut Christus restatur, loquens de paruulis in Ecclesia, Matth. 18. Non est voluntas patris vestri qui in cœlis est, vt pereat vnus ex paruulis istis.

Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum infantum, & affirmant infantes, sine baptismo & extra Ecclesiam Christi, saluos fieri.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

IX.

¶ De Baptismo docent, quod sit necessarius ad salutem, quodq; per Baptismum offeratur gratia Dei, & quod pueri sint baptisandi, qui per Baptismum oblari Deo, recipiantur in gratiam Dei.

Damnant Anabaptistas, qui improbant baptismum puerorum, & affirmant pueros sine baptismo saluos fieri.

X.

De cœna Domini docent, quod cum pane & vino vere exhibeantur corpus & sanguis Christi, vescentibus in cœna Domini.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

X.

¶ De cœna Domini docent, quod corpus & sanguis Christi vere adsint, & distribuantur vescentibus in cœna Domini, & improbant secus docentes.

XI. De

XI.

De Pœnitentia docent, quod lapsis post baptismum contingere possit remissio peccatorum, quocunq; tempore, cum conuertuntur. Et quod Ecclesia talibus redeuntibus ad pœnitentiam, impertire absolutionem debeat.

Constat autem pœnitentia, hoc est, conuersio impij, proprie his duabus partibus. Altera est contritio, hoc est, terrores incusi conscientie agnito peccato, in quibus & iram Dei agnoscimus, & dolemus nos peccasse, & peccata detestamur ac fugimus. Sicut Ioël concionatur. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, &c. Altera pars est fides, quæ concipitur ex Euangelio seu Absolutione, & credit propter Christum certo remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat. De qua fide Paulus loquitur, cum ait, Iustificati fide, pacem habemus. Deinde sequi debent boni fructus pœnitentiae, hoc est, obœdientia erga Deum, iuxta illud: Debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem viuatis, moriemini. Sed si spiritu actiones corporis mortificabitis, uiuetis.

Damnant Nouarianos, qui nolebant absoluerè eos qui lapsi post baptismum, redibant ad pœnitentiam.

Damnant & illos, qui non docent remissionem peccatorum per fidem gratis propter Christum contingere: sed contendunt remissionem peccatorum contingere propter dignitatem contritionis, dilectionis, aut aliorum operum, & iubent dubitare conscientias in pœnitentia, an consequantur remissionem, & affirmant hanc dubitationem non esse peccatum.

Damnant & istos, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas pœnas aternas aut pœnas purgatorij, et si fatemur bonis operibus mitigari pœsentes calamitates, sicut Esaias docet, capite 58. Frange esurienti panem tuum, &c. Et requiem tibi dabit Dominus semper.

Damnant & Anabaptistas, qui negant semel iustificatos, iterum posse amittere Spiritum sanctum. Damnant & illos, qui contendunt aliquibus tantam perfectionem in hac vita contingere, vt ne quidem possint iterum peccare.

*Hunc vndecimum Articulum collocatum reperimus
alibi duodecimo loco, & post primam perio-
dum, hac verba.*

Constat autem Pœnitentia proprie his duabus partibus. Altera est contritio seu terrores incusi conscientie agnito peccato.
Altera

Altera est fides, quæ concipitur ex Evangelio seu absolutione, & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat. Deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus poenitentiae.

Damnant Anabaptistas, qui negant semel iustificatos posse amittere Spiritum sanctum. Item qui contendunt, quibusdam tantam perfectionem in hac vita contingere, ut peccare non possint.

Damnantur & Nouatiani, qui volebant absolueri lapsos post Baptismum redeuntes ad poenitentiam. Reijciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed docent remissionem peccatorum contingere, propter nostram dilectionem & opera. Reijciuntur & isti, qui Canonicas satisfactiones docent necessarias esse ad redimendas poenas aeternas, aut poenas purgatorij.

X I I.

De Confessione peccatorum docent, quod Absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quanquam in Confessione, non sit necessaria delictorum enumeratio. Est enim impossibilis enumeratio omnium delictorum, iuxta illud: Delicta quis intelligit?

Hunc duodecimum Articulum collocatum reperimus alibi undecimo loco.

De Confessione docent, quod absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis iuxta Psalmum, Delicta quis intelligit?

X I I I.

De usu Sacramentorum docent, Sacramenta instituta esse, non modo ut sint notæ professionis inter homines, sed multo magis, ut sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, proposita ad excitandam, & confirmandam fidem in his, qui utuntur eis. Itaque utendum est Sacramentis ita, ut accedat fides quæ credat promissionibus, quæ per Sacramenta exhibentur & ostenduntur. Hac fide accipimus promissam gratiam, quam Sacramenta significant, & Spiritum sanctum.

Damnant igitur Pharisaicam opinionem, quæ obruit doctrinam de fide, nec docet fidem in usu Sacramentorum requiri, quæ credat propter Christum nobis gratiam dari. Sed fingit homines iustos esse, propter usum Sacramentorum ex opere operato, & quidem sine bono motu utentium.

Hæc

Hac in alia editione sic reperiuntur.

XIII.

¶ De vsu Sacramentorum docent, quod Sacramenta instituta sint, non modo vt sint notæ professionis inter homines, sed magis vt sint signa & testimonia voluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam fidem in his, qui vtuntur, proposita. Itaq; vtendum est sacramentis ita, vt fides accedat, quæ credat promissionibus, quæ per Sacramenta exhibentur & ostenduntur.

Damnânt igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato iustificent, nec docent fidem requiri in vsu Sacramentorum, quæ credat remitti peccata.

XIIII.

De ordine Ecclesiastico docent, quod nemo debeat in Ecclesia publice docere aut Sacramenta administrare, nisi rite vocatus. Sicut & Paulus præcipit Tito, vt in ciuitatib. presbyteros constituat.

Locum Pauli in fine huius Articuli citatum, non reperimus in alia editione.

XV.

De ritibus Ecclesiasticis, qui sunt humana autoritate instituti, docent, ritus illos seruandos esse, qui sine peccato seruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia conducunt, vt certæ feriæ, certæ cantiones piæ, & alij similes ritus.

Sed de hoc ipso genere docent, non esse onerandas conscientias superstitiosis opinionibus, hoc est, non est sentiendum, ordinationes illas humanas esse iusticiam coram Deo, aut mereri remissionem peccatorum, aut cultus necessarios esse ad iusticiam Euangelij. Sed sentiendum est, quod sint res Adiaphoræ, quæ extra casum scandali omitti possint. Sed illi peccant, qui cum scandalo eas violant, vt qui suarum Ecclesiarum tranquillitatem temere perturbant, &c.

Reijciuntur igitur traditiones, quæ sine peccato non possunt obseruari, vt traditio de cœlibatu. Reijcitur & impia opinio, de traditionibus & votis, in qua fingitur, cultus humana autoritate excogitatos, mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones pro peccatis, &c. Cuiusmodi falsæ persuasiones de votis, de certis ieiunijs, &c. in Ecclesia ab indoctis sparsæ sunt.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

XV.

¶ De ritibus Ecclesiasticis docent, quod ritus illi seruandi sint, qui sine peccato seruari possunt, & profunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia, sicut certæ feriæ, festæ, & similia.

De

De talibus rebus tamen admonentur homines, ne conscientiae onerentur, tanquam talis cultus ad salutem necessarius sit.

Admonentur etiam, quod traditiones humanae institutae ad placandum Deum, ad promerendam gratiam, & satis faciendum pro peccatis, aduersentur Euangelio & doctrinae fidei. Quare vota & traditiones de cibis & diebus, &c. institutae ad promerendam gratiam & satisfaciendum pro peccatis inutiles sint, & contra Euangelium.)

X V I.

De rebus ciuilibus docent, quod legitimae ordinationes ciuiles, sint bona opera & ordinationes Dei, sicut Paulus testatur. Quae sunt potestates a Deo ordinatae sunt. Docent igitur, quod Christianis liceat Magistratus gerere, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatorijs & alijs praesentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, iusiurandum postulantis magistratibus dare, contrahere legitima coniugia, artes probatas legibus exercere.

Damnans Anabaptistas, qui interdiciunt haec ciuilia officia Christianis.

Damnans & illos qui Euangelicam perfectionem collocarunt in desertione ciuiliu officiorum, cum Euangelica perfectio sit spiritalis, hoc est, consistat in motibus cordis, in timore Dei, fide, dilectione, obediencia. Euangelium enim concionatur de quadam aeterna iusticia cordis, Nec abolet interim politiam aut Oeconomiam, Sed maxime postulat eas in hac vita corporali conseruari, tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaque Christiani necessario debent obedire praesentibus magistratibus ac legibus, nisi cum iubent peccare. Tunc enim magis debent obedire Deo quam hominibus, Act. 5.

Hac in alia editione sic reperiuntur.

X V I.

De rebus ciuilibus docent, quod legitimae ordinationes ciuiles, sint bona opera Dei, quod Christianis liceat gerere Magistratus, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatorijs, & alijs praesentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, iusiurandum postulantis Magistratibus dare, ducere uxorem, nubere.

Damnans Anabaptistas, qui interdiciunt haec ciuilia officia Christianis, Damnans & illos, qui Euangelicam perfectionem non collocant in timore Dei & fide, sed in deserendis ciuilibus officijs, quia Euangelium tradit iusticiam aeternam cordis. Interim non

C

dissipat

dissipat Politiam & Oeconomiam, sed maxime postulat conseruare tanquam ordinationes DEI, & in talibus ordinationibus exercere caritatem. Itaq; necessario debent Christiani obedire magistratibus suis & legibus. Nisi cum iubent peccare, tunc enim magis debent obedire DEO quam hominibus. Act. 5.)

XVII.

Item, docent quod Christus apparebit in consummatione mundi, ad iudicandum, & mortuos omnes resuscitabit, & hominibus pijs (pijs & electis) dabit vitam æternam & gaudia perpetua. Impios autem homines & diabolos condemnabit, vt sine fine crucientur.

Damnamus Anabaptistas, qui nunc Iudaicas opiniones spargunt, fingunt ante resurrectionem, pios regna mundi occupaturos esse, vbiq; deletis aut oppressis impijs. Scimus enim quod pij debent obedire presentibus magistratibus, non eripere eis imperia, non dissipare politias per seditionem, quia Paulus præcipit, Omnis anima magistratui suo subdita sit. Scimus item, quod Ecclesia in hac vita subiecta sit cruci, & primum post hanc vitam glorificabitur, Sicut Paulus inquit, Oportet nos similes fieri imaginis filij DEI. Quare Anabaptistarum amentiam & diabolicum furorem prorsus damnamus & execramur.

Damnamus & Origenistas, qui fixerunt diabolis & damnatis, finem pœnarum futurum esse.

Post primam periodum huius Articuli, alibi hæc reperiuntur.

¶ Damnant Anabaptistas, qui sentiunt hominibus damnatis ac diabolis finem pœnarum futurum esse. Damnant & alios, qui nunc spargunt Iudaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum, pij regnum mundi occupaturi sint, vbiq; oppressis impijs.)

XVIII.

De Libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iusticiam, & deligendas res rationi subiectas. Sed non habet vim sine Spiritu sancto efficiendæ iusticiæ spiritualis, quia Paulus dicit, Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Et Christus dicit, Sine me nihil potestis facere. Efficitur autem spiritualis iusticia in nobis, cum adiuvamur à Spiritu sancto. Porro Spiritum sanctum concipimus, cum verbo Dei assentimur, vt nos fide in terroribus consolemur, Sicut Paulus docet, cum ait, vt promissionem spiritus accipiatis per fidem. Hac totidem verbis dicit August. lib. 3. Hypognost.

Esse

Esse fateamur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in ijs quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certe peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis, quam malis. Bonis dico quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam, quæ omnia non sine diuina gubernatione subsistunt, imo ex Deo & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis vero dico, vt est velle Idolum colere, velle homicidium, &c. Hæc Augustini sententia præclare docet, quid libero arbitrio tribuendum sit, & discrete discernit ciuilem disciplinam seu exercitiam rationis humanæ, à spiritualibus motibus, vero timore, patientia, constantia, fide, inuocatione, in asperrimis tentationibus, inter insidias diaboli, in terroribus peccati. In his certe opus est, regi nes & iuari à Spiritu sancto, Sicut Paulus inquit: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

Damnamus Pelagianos, & similes qui docent quod sine Spiritu sancto, solis naturæ viribus, possimus Deum super omnia diligere, legem Dei facere, quo ad substantiam actuum. Hæc somnia ingenue & necessario reprehendimus, obscurant enim beneficia Christi, Nam ideo proponitur in Euangelio mediator Christus, & promittitur misericordia, quia humana natura non potest satisfacere legi, Sicut Paulus testatur, cum ait Rom. 8. Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. Legi enim DEI non est subditus, ac ne potest quidem subijci. Quanquam enim externa opera aliquo modo potest efficere humana natura per sese, potest enim continere manus à furto, à cæde: tamen interiores motus, vt verum timorem, veram fiduciam, patientiam, castitatem, non potest efficere, nisi Spiritus sanctus gubernet & adiuuet corda nostra. Et tamen in hoc loco illud etiam docemus, Dei mandatum esse, vt etiam carnales coërceantur diligentia rationis & illa ciuili disciplina, sicut Paulus inquit, Lex est pædagogus in Christum. Item, Lex est iniustis posita.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XVIII.

¶ De Libero arbitrio docent, quod humana voluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iusticiam, & deligendas rationi subiectas. Sed non habeat vim sine Spiritu sancto efficiendæ iusticiæ Dei, seu iusticiæ spiritualis, quia animalis homo non per-

C 2

pit ea

pit ea quæ sunt Spiritus DEI, sed hæc fit in cordibus, cum per verbum Spiritus sanctus concipitur. Hæc toridem verbis dicit Augustinus libro 3. Hypognosticon. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum in ijs quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut incoare aut certe peragere, sed tantum in operibus vitæ præsentis, tam bonis quam etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, vxorem velle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, velle quicquid bonum ad præsentem pertinet vitam. Quæ omnia non sine diuino gubernaculo subsistunt, imo ex ipso, & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis vero dico, vt est velle Idololum colere, velle homicidium, &c.

Damnant Pelagianos & alios, qui docent, quod sine Spiritu sancto, solis naturæ viribus possimus Deum super omnia diligere. Item præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficiere natura possit, potest enim continere manus à furto, à cæde, tamen interiores motus non potest efficere, vt timorem DEI, fiduciam erga Deum, castitatem, patientiam, &c.)

XIX.

De causa peccati docent, quod tametsi Deus creat & conseruat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli & impiorum hominum, quæ auertit se à Deo, ad alias res contra mandata Dei. Ideo Christus inquit de diabolo, Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

XIX.

¶ De causa peccati docent, quod tametsi Deus creat & conseruat naturam, tamen causa peccati est voluntas malorum, videlicet diaboli & impiorum, quæ non adiuuante Deo, auertit se à Deo, sicut Christus ait Ioan. 8. Cum loquitur mendacium, ex seipso loquitur.)

XX.

Quod aduersarij criminantur nos, negligi à nobis doctrinam de bonis operibus, manifesta calumnia est. Extant enim libri nostrorum, in quibus piè & vtiliter docent de bonis operibus, quæ opera in qualibet vocatione Deo placeant. Cumq; in Ecclesijs magnum olim fuerit silentium de præcipuis operibus, scilicet de exercitijs fidei, & de laude politicorum operum, & magna ex parte consume-

consumerentur omnes conciones in laudibus traditionum humanarum, in ferijs, Ieiunijs, Monachatu, fraternitatibus, peregrinationibus, cultu sanctorum, Rosarijs, & alijs inutilibus cultibus ornandis. Nunc Dei beneficio reuocatur Ecclesia, ad veros, & viles cultus, quos Deus probat & requirit. Prophetæ grauissimis concionibus deplorant hanc Ecclesiæ calamitatem, quod veris cultibus extinctis, in Ecclesiâ regnaturæ sint humanæ ceremoniæ, & impia fiducia ceremoniarum. Et ab hoc errore reuocant Ecclesiam ad veros cultus, ad vera bona opera. Quid potest dici grauius concione illa Psalmi 49. Deus Deorum dominus locutus est, & vocauit terram, Hic Deus vniuerso generi humano concionatur, damnat ceremoniarum fiduciam, & alios cultus proponit, & significat se valde irasci his, qui in Ecclesia ita prædicant ceremonias, vt veros cultus obruant. Similes extant multæ conciones in Prophetis, vt Esaia 58. Et Zachariæ 7. & Micheæ 6. Et Oseas clamitat, Misericordiam volo, non sacrificium, & notitiam Dei plus quam holocausta. Nec obscurum est multos bonos & doctos viros etiam ante hanc ætatem desiderasse doctrinam de consolatione conscientiarum & de operum discrimine meliorem. Debet enim in Ecclesia extare vtraque doctrina, videlicet Euangelium de fide, ad erudiendas & consolandas conscientias, debet etiam proponi, quæ sint vere bona opera, qui sint veri cultus Dei. Sed aduersarij, quia corrumpunt doctrinam de fide, primum non possunt conscientijs firmam consolationem proponere, iubent enim dubitare de remissione peccatorum, Et tamen postea iubent quære remissionem per propria opera, affingunt monachatus, & alia opera. Deinde abolent & veros cultus, Nam inuocatio & cætera spiritualia exercitia excutiuntur animis, non confirmatis fiducia Christi. Præterea nec placent Deo opera secundæ tabulæ, nisi fides accedat, quod propter Christum placeat, hæc inchoata & imperfecta obediencia. Tertio obscurant opera à Deo mandata, & longe anteferunt humanas traditiones. Has ornant speciosissimis titulis, vocant eas Euangelicam perfectionem, Interim de officijs vocationis, magistratu, coniugio, ita frigide docuerunt, vt multi graues viri dubitauerint, an hæc vitæ genera placerent Deo. Itaque concionatores nostri, bono studio vtrunq; doctrinæ genus illustrauerunt, Proponunt Euangelium de fide, & addunt piam doctrinam de operibus.

D E F I D E.

Primum igitur de fide & iustificatione sic docent, Christus apte complexus est Summam Euangelij, cum Lucæ vltimo, iubet prædicari in nomine suo penitentiam & remissionem peccatorum.

rum. Nam Euangelium arguit peccata, & requirit penitentiam, & simul offert remissionem peccatorum propter Christum, gratis, non propter nostram dignitatem. Et sicut vniuersalis est penitentiae praedicatio, ita & promissio gratiae vniuersalis est, & omnes credere iubet & accipere beneficium Christi, sicut Christus inquit, Venite ad me omnes, qui onerati estis. Et Paulus ait, Diues est in omnes, &c. Quamquam igitur contritio aliqua seu penitentia, necessaria est, tamen sentiendum est donari nobis remissionem peccatorum, & fieri nos ex iniustus iustos, id est, reconciliatos seu acceptos & filios Dei, gratis, propter Christum, non propter dignitatem contritionis, aut aliorum operum praecedentium aut sequentium. Sed fide hoc beneficium accipiendum est, qua credere nos oportet, quod propter Christum nobis doneatur remissio peccatorum & iustificatio. Hac sententia firmam consolationem perterrefactis mentibus affert. Et quam necessariam sit Ecclesiae, peritiae conscientiae facile iudicare possunt. Et nihil habet absurdi, nihil perplexum, nihil Sophisticum. Non est hic opus disputationibus de praedestinatione, aut similibus. Nam promissio est vniuersalis, & nihil detrahit operibus, imo exuscitat ad fidem, & vere bona opera. Nam remissio peccatorum transfertur a nostris operibus ad misericordiam, ut sit beneficium certum, non ut nos nihil agamus, sed multo magis, ut sciamus, quomodo placeat Deo nostra obediencia in tanta infirmitate nostra. Hanc sententiam, qua & illustratur honos Christi, & pijs mentibus consolatio dulcissima & firmissima proponitur, quae veram misericordiae diuinae cognitionem continet, & veros cultus, & aeternam vitam parit, aspernari ac damnare, plusquam Pharisaica caecitas est. Olim cum haec consolatio non proponeretur, multae pauidae conscientiae mederi sibi conabantur operibus, alij confugiebant ad monasticam vitam, alij alia opera eligebant, quibus mererentur remissionem peccatorum & iustificationem. Sed nulla est firma consolatio praeter hanc doctrinam Euangelij, quae iubet credere, quod gratis nobis propter Christum donentur remissio peccatorum & iustificatio, Estque haec tota doctrina comparata ad verum illud certamen perterrefactae conscientiae.

Sed addemus aliquot testimonia. Paulus Roma. 3. Iustificamur gratis, ipsius gratia, per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine suo.

Roma. 4. Ei autem qui non operatur, credit autem in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusticiam.

Ephes. 2. Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. In his sententijs & similibus, diserte docet Paulus, gratis, nobis donari remissionem

missionem peccatorum & iustificationem, non propter nostrorum operum dignitatem. Et in capite quarto ad Romanos copiose disputat, quare hac consolatione nobis opus sit. Si enim promissio penderet ex dignitate nostrorum operum, fieret incerta. Vt igitur aduersus terrores peccati & mortis, habeamus certam & firmam consolationem, & fides consistere possit, necesse est eam sola misericordia niti, & non nostra dignitate. Propterea Paulus inquit, Ideo ex fide secundum gratiam, ut sit firma promissio. Neque enim opponi iudicio Dei possunt opera nostra, iuxta illud, Si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Ideoque mediator nobis donatus est Christus, Nec transferendus est eius honos in nostra opera.

Cum igitur dicimus, fide iustificamur, non hoc intelligimus, quod iusti simus propter ipsius virtutis dignitatem, Sed hæc est sententia, Consequi nos remissionem peccatorum & imputationem iustitiæ, per misericordiam propter Christum. Verum hæc misericordia non potest accipi nisi fide, Et fides hic non tantum historiae notitiam significat, sed significat credere promissioni misericordiae, quæ nobis propter mediatorem Christum contingit. Et cum hoc modo fides intelligitur de fiducia misericordiae, non dissentiunt inter se Iacobus & Paulus. Quod enim inquit Iacobus, Dæmones credunt & contremiscunt, intelligit fidem de notitia historiae, Hæc non iustificat. Norunt enim historiam etiam impij ac diaboli. Paulus vero cum inquit, Fides reparatur ad iusticiam, &c. Loquitur de fiducia misericordiae promissæ propter Christum. Estque sententia, Homines iustos pronuntiarum, id est reconciliari, per misericordiam, non propter dignitatem propriam, Sed hanc misericordiam promissam propter Christum, oportet fide accipi. Iam bonas mentes nihil offendet nouitas huius Paulinæ figuræ, Fide iustificamur, Si intelligant proprie de misericordia dici, eamque veris & necessarijs laudibus ornari. Quid potest enim esse gratius conscientiae afflictæ ac pauidæ, in veris doloribus, quam audire, hoc esse mandatum Dei, hanc esse vocem sponsi Christi, ut statuunt certo donari remissionem peccatorum seu reconciliationem, non propter nostram dignitatem, sed gratis per misericordiam, propter Christum, ut beneficium sit certum. Significat autem iustificatio in his Pauli sententijs, remissionem peccatorum, seu reconciliationem seu imputationem iustitiæ, hoc est, acceptionem personæ.

Nec afferimus nouum dogma in Ecclesiam. Nam hanc de fide doctrinam scriptura copiose tradit, Et Paulus hunc locum præcipue tractat in aliquot Epistolis, & docent idem S. Patres. Sic enim inquit Ambrosius de uocatione gentium. Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiae Dei humanorum operum præ-

rogatiua succumberet, si iustificatio quæ sit per gratiam meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis. Et multæ sunt integræ, hac de re, apud Augustinum disputationes, huius hæc sunt verba. Quandoquidem per legem ostendit homini infirmitatem suam, vt ad eius misericordiam per fidem confugiens, sanaretur. Dictum est enim, quod legem & misericordiam in lingua portet. Legem scilicet, qua reos faciat superbos. Misericordiam vero, qua iustificet humiliatos. Iusticia ergo Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, qui credunt, &c.

Et Synodus Mileuitana scribit. Nonne satis ostenditur hoc actum esse per legem, vt peccatum cognosceretur, & sic aduersus victoriam peccati ad diuinam gratiam, quæ in promissionibus proposita est, confugeretur, vt ad liberationem quærentur promissiones Dei, hoc est, gratia Dei, & incipiat esse in homine iusticia, non sua, sed Dei.

DE BONIS OPERIBVS.

CVM necessariam de fide doctrinam & consolationem Ecclesijs proponimus, additur & doctrina de bonis operibus, Quod videlicet necessaria sit in reconciliatis, obœdientia erga legem Dei. Nam Euangelium concionatur de noua vita, iuxta illud, Dabo legem meam in cordibus eorum. Hæc igitur noua vita, debet esse obœdientia erga Deum, Et Euangelium prædicat pœnitentiam, Nec existere fides potest, nisi in his, qui pœnitentiam agunt, quia fides consolatur corda in contritione & terroribus peccati, sicut Paulus docet, Iustificati fide pacem habemus. Et de pœnitentia dicit, Roma. 6. Vetus noster homo simul crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati, ne peccato deinceps seruiamus. Et Esaias inquit, Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito & humiliato, &c.

Secundo. Inter bona opera præcipuum est, & summus cultus Dei, fides ipsa, & parit multas alias virtutes, quæ existere non possunt, nisi prius corda fidem conceperint, Paulus enim dicit, Quomodo inuocabunt, nisi crediderint? Donec animi dubitant, an à Deo exaudiantur, donec sentiunt se à Deo reijci, non vere inuocant Deum. Sed cum fide agnoscimus misericordiam, confugimus ad Deum, diligimus, inuocamus, speramus, expectamus auxilium, obœdimus in afflictionibus, quia iam scimus nos esse filios, & placere Deo hoc nostrum sacrificium, nostras afflictiones, Hos cultus parit fides. Præclare igitur inquit Ambrosius, Fides bonæ voluntatis & iustæ actionis genitrix est. Aduersarij videri volunt magnifice ornare doctrinam bonorum operum, Et tamen de his spiritualibus operibus,

operibus, de fide, de exercitijs fidei in inuocatione, in omibus vitæ negotijs, consilijs, & periculis, nihil dicunt, Ac ne potest quidem recte dici de his exercitijs, Si conscientia relinquatur in dubitatione, Si nesciant Deum requirere fidem, tanquam præcipuum cultum, & cum offunditur oculis illa ingens species exteriorum operum, mentes præsertim non satis instituta, abducuntur à conspectu horum exercitiiorum interiorum. Necesse est autem in Ecclesia de his interioribus operibus, & fructibus spiritus doceri homines, Nam hæc opera discrimen faciunt inter pios, & hypocritas. Externos cultus, externas ceremonias, & alia externa opera, præstare etiam hypocritæ possunt. At hi cultus tantum sunt veræ Ecclesiæ, vera penitentia, Timor, fides, inuocatio, &c. Hi cultus præcipue requiruntur & laudantur in Scripturis, vt Psal. 49. Immola Deo sacrificium laudis, Inuoca me in die tribulationis, &c.

Tertio. Et hac fide, quæ consolatur corda in penitentia, accipimus Spiritum sanctum, qui datur vt gubernet & adiuuet nos, vt peccato & diabolo resistamus, & magis magisque agnoscamus infirmitatem nostram, & in nobis crescant agnitio Dei, timor, fides. Quare debet in nobis obœdientia erga Deum & noua vita crescere, sicut Paulus docet, renouari nos debere, ad agnitionem Dei, vt efficiatur in nobis noua lux & imago eius, qui condidit nos, &c.

Quarto. Docemus etiam quomodo hæc inchoata obœdientia placeat Deo. Nam in hac tanta infirmitate & immunditie naturæ, Sancti non satisfaciunt legi, opus igitur est pijs consolatione, vt sciant quomodo hæc exigua & imperfecta obœdientia Deo placeat. Non enim ideo placet, quia legi satisfaciatur, Sed quia personæ reconciliatæ & iustæ sunt propter Christum, & credunt sibi condonari imbecillitatem suam. Sicut Paulus docet, Nulla nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo, &c. Quanquam igitur hæc noua obœdientia, procul abest à perfectione legis, tamen est iusticia & meretur præmia, ideo, quia personæ reconciliatæ sunt. Atq; ita de operibus iudicandum est, quæ quidem amplissimis laudibus ornanda sunt, quod sint necessaria, quod sint cultus Dei, & sacrificia spiritualia, & mereantur præmia. Sed tamen de persona prius tenenda est hæc consolatio, necessaria in certamine conscientia, quod fide gratis habeamus remissionem peccatorum, & persona iusta, id est, reconciliata sit, & hæres vitæ æternæ, propter Christum: postea vero placere obœdientiam, iuxta illud, Nunc non estis sub lege, sed sub gratia. Non enim possunt opponi iræ ac iudicio Dei nostra opera, sed terrores peccati & mortis, vincendi sunt fiducia mediatoris Christi, Sicut scriptum est, O mors, ero mors tua. Et Iohan. 6. ait Christus, Hæc est voluntas Patris qui misit me, vt omnis qui

videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et Paulus, Iustificati fide, pacem habemus. Et Ecclesia semper orat, Dimitte nobis debita nostra. Atq; ita de imbecillitate sanctorum, & de fide docent, & ipsi S. Patres. Augustinus in enarratione Psalmi 30. inquit. In tua iusticia erue me, Nam si attendas ad iusticiam meam, damnas me. In tua iusticia me erue. Est enim iusticia Dei, quæ & nostra sit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iusticia dicitur, ne homo sese putet à seipso habere iusticiam: Sicut enim dicit Apostolus Paulus. Credenti in eum, qui iustificat impium, id est, qui ex impio facit iustum, Si agat tanquam ex regula legis proposita, damnandus est peccator. Hac regula, si ageret, quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Quid est? Egent gloria Dei: Vt ipse liberet, non tu, Quia tu non potes liberare, indiges liberatore, Quid est quod te iactas? quid est quod de lege, & iusticia præsumis? Non vides quid intus tecum pugnet? Non audis decertantem, & confidentem, & adiutorium in pugna desiderantem. Miser ego homo, &c. Facile autem iudicari potest, necessariam esse Ecclesiæ hanc doctrinam, vt sciant homines se non satisfacere legi, & tamen habeant consolationem, quomodo hæc imperfecta obœdientia placeat, Hanc doctrinam horribiliter obruerunt olim quædam absurde persuasio- nes, in quibus indocti, contra autoritatem scripturæ & veteris Ecclesiæ, sinxerunt homines legi Dei satisfacere, Itém iustos esse propter legis impletionem, &c. Et Monachos perfectos esse, & ampliora & præstantiora opera præstare, quam lex Dei flagitat, interim altissimum silentium erat, quomodo fide apprehendendus sit mediator Christus, Sed iubebant dubitare aut confidere proprijs operibus.

Ceterum de hac obœdientia etiam docemus, eos, qui admittunt peccata mortalia, non esse iustos, quia Deus requirit hanc obœdientiam, vt resistamus vitiosis affectibus. Qui autem non repugnant, Sed obtemperant eis contra mandatum Dei, & admittunt actiones contra conscientiam, hi sunt iniusti, & neq; Spiritum sanctum, neq; fidem, id est, fiduciam misericordiæ retinent. Nam in his qui delectantur peccatis, nec agunt pœnitentiam, ne potest quidem fiducia existere, quæ quærat remissionem peccatorum.

Quinto. Necessè est hoc quoq; docere, quomodo facere homines bona opera possint. Modo dictam est, quomodo placeant Deo, Hic addimus etiam quomodo fieri possint. Etsi enim homines suis viribus externa honesta opera utcumq; efficere possunt, & hanc disciplinam debent præstare: tamen homines sine fide sunt in potestate diaboli, qui impellit eos ad manifestam turpitudinem, occupat animos eorum impijs & blasphemis opinionibus, Id enim est

est regnum & tyrannis diaboli. Adhæc natura per sese infirma est, & non potest sine auxilio Dei, se erigere, & spiritualia opera efficere. Ideo docentur homines, in Euangelio promitti spiritum sanctum, qui animos eorum, qui agunt poenitentiam & Euangelio assentiuntur, adiuet & gubernet. Quare in omni vita, in tanta infirmitate naturæ, inter has diaboli insidias in omnibus periculis, exercenda est fides in inuocatione, vt perseuerare in fide & obedientia erga Deum possimus. Itaq; Zacharias inquit: Effundam super domum David, & super habitatores Ierusalem spiritum gratiæ & precum. Ideo enim vocat spiritum gratiæ, quod Spiritus sanctus erigat & confoletur perterrefactas mentes, & testetur nos habere Deum placatum, Et vocat spiritum precum, vt fidem assidue in inuocatione exerceamus, vt per hæc exercitia confirmetur fides & cre-scat noua vita.

Et veræ virtutes sine vlla dubitatione sunt, dona Dei, Fides, perspicacia iudicij in discernendis dogmatibus, Magnitudo animi, qualem esse necesse est in his, qui Euangelium docent & continentur, vera diligentia in regendis Ecclesijs, vera humilitas, non appetere potentiam, non frangi populari favore aut odio, vera castitas, &c. Has heroicæ virtutes Paulus vocat dona Dei. Roma. 12. Habentes dissimilia dona secundum gratiam nobis datam. Et de his inquit ad Corinth. Hæc efficit vnus & idem spiritus, distribuens singulis, &c. Debet autem ad hæc dona accedere exercitatio nostra, quæ & conseruat ea, & meretur incrementum, iuxta illud, Habenti dabitur. Et Augustinus præclare dixit. Dilectio meretur incrementum dilectionis, cum videlicet exercetur. Habent enim bona opera, præmia, cum in hac vita, tum post hanc vitam in vita æterna. Quia enim Ecclesia in hac vita subiecta est cruci & morti corporali, differuntur præmia pleraq; ad futuram vitam, quæ etiam si per misericordiam certo propter Christum contingit, his, qui fiducia Christi iustificati sunt, tamen etiam est compensatio bonorum operum, iuxta illud, Merces vestra copiosa est in cælis.

Ex his satis liquet, doctrinam bonorum operum, Dei beneficio pie & recte doceri in nostris Ecclesijs. Quanta fuerit olim obscuritas, quanta confusio doctrinæ, de bonis operibus, bonæ mentes satis norunt. Nemo monebat de discrimine humanarum traditionum & legis diuinæ. Nemo docebat, quomodo placerent bona opera, in tanta nostra infirmitate. Deniq; altissimum silentium erat de fide, qua opus est in remissione peccatorum. At explicatis nunc his rebus, tenent piæ conscientiæ consolationem, & certam spem salutis, & intelligunt veros cultus, & norunt quomodo placeant Deo, & quomodo sint meritorij.

Hæc

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

xx.

¶ Falso accusantur nostri, quod bona opera prohibeant. Nam scripta eorum quæ extant de Decem præceptis, & alia simili argumento testantur, quod vtiliter docuerint de omnibus vitæ generibus & officijs, quæ genera vitæ, quæ opera in qualibet vocatione Deo placeant. De quibus rebus olim parum docebant concionatores, tantum puerilia & non necessaria opera urgebant, vt certas ferias, certa ieiunia, fraternitates, peregrinationes, cultus sanctorum, rosaria, monachatum, & similia. Hæc aduersarij nostri admoniti nunc dediscunt, nec perinde prædicant hæc inutilia opera, vt olim. Præterea incipiunt fidei mentionem facere, de qua olim mirum erat silentium. Etsi non desinunt obscurare doctrinam fidei, cum relinquunt dubias conscientias, & iubent mereri remissionem peccatorum operibus. Nec docent quod sola fide propter Christum certo accipiamus remissionem peccatorum.

Cum igitur doctrina de fide, quam oportet in Ecclesia præcipuam esse, tam diu iacuerit ignota, quemadmodum fateri omnes necesse est, de fidei iusticia altissimum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam operum versatam esse in Ecclesijs, nostri de fide sic admonuerunt Ecclesias.

Principio, quod opera nostra non possint reconciliare Deum, aut mereri remissionem peccatorum & gratiam & iustificationem, Sed hanc tantum fide consequimur, credentes quod propter Christum recipiamur in gratiam, qui solus positus est mediator & propitiator, per quem reconcilietur pater. Itaq; qui confidit operibus se mereri gratiam, is aspernatur Christi meritum & gratiam, & querit sine Christo humanis viribus viam ad Deum, cum Christus de se dixerit, Ego sum via, veritas & vita.

Hæc doctrina de fide vbiq; in Paulo tractatur, Eph. 2. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, &c.

Et ne quis cauilletur, à nobis nouam Pauli interpretationem excogitari, tota hæc causa habet testimonia patrum. Nam Augustinus multis voluminibus defendit gratiam & iusticiam fidei contra merita operum. Et similia docet Ambrosius de vocatione gentium, & alibi. Sic enim inquit de vocatione gentium, Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiae Dei humanorum operum prærogatiua succumberet, si iustificatio quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis.

Quan-

Quoniam autem hæc doctrina contemnitur ab imperitis, tamen experiuntur piæ ac pauidæ conscientiæ, plurimum eam consolationis afferre, quia conscientiæ non possunt reddi tranquillæ per vlla opera, sed tantum fide, cum certo statuunt, quod propter Christum habeant placatum Deum. Quemadmodum Paulus docet Rom. 5. Iustificati per fidem, pacem habemus apud Deum. Tota hæc doctrina, ad illud certamen perterrefactæ conscientiæ referenda est, nec sine illo certamine intelligi potest. Quare male iudicant de ea re homines imperiti, & prophani, qui Christianam iusticiam nihil esse somniant, nisi ciuilem & philosophicam iusticiam.

Olim vexabantur conscientiæ doctrina operum, non audiebant ex Euangelio consolationem, Quosdam conscientia expulit in desertum, in monasteria, sperantes ibi se gratiam merituos esse per vitam monasticam, Alij alia excogitauerunt opera, ad promerendam gratiam & satisfaciendum pro peccatis. Ideo magnopere fuit opus, hanc doctrinam de fide in Christum tradere, & renouare, ne desset consolatio pauidis conscientijs, sed scirent fide in Christum apprehendi gratiam & remissionem peccatorum & iustificationem.

Admonentur etiam homines, quod hic nomen fidei non significet tantum historiæ noticiam, qualis est in impijs & diabolo, sed significet fidem quæ credit non tantum historiæ, sed etiam effectum historiæ, videlicet hunc articulum, Remissionem peccatorum, quod videlicet per Christum habeamus gratiam, iusticiam, & remissionem peccatorum.

Iam qui scit se per Christum habere propitium patrem, is vere nouit Deum, scit se ei curæ esse, diligit & inuocat eum. Denique non est sine Deo sicut gentes. Nam Diaboli & impij non possunt hunc articulum credere, Remissionem peccatorum. Ideo Deum tanquam hostem oderunt, non inuocant eum, nihil boni ab eo expectant. Augustinus etiam de fidei nomine hoc modo admonet lectorem, & docet in scripturis, nomen fidei accipi, non pro notitia, qualis est in impijs, sed pro fiducia quæ consolatur & erigit perterrefactas mentes.

Præterea docent nostri, quod necesse sit bona opera facere, non vt confidamus per ea gratiam mereri, sed propter voluntatem Deï. Tantum fide apprehenditur remissio peccatorum & pax conscientiæ. Et quia per fidem accipitur Spiritus sanctus, iam corda renouantur, & induunt novos affectus, vt parere bona opera possint. Sic enim ait Ambrosius, Fides bonæ voluntatis, & iustæ actionis genitrix est. Nam humanæ vires, sine Spiritu sancto, plenæ sunt impijs affectibus, & sunt imbecilliores quam vt bona opera possint efficere coram Deo. Adhæc, sunt in potestate diaboli, qui impellit homines ad varia

ria

ria peccata, ad impias opiniones, ad manifesta scelera. Quemadmodum est videre in philosophis, qui & ipsi conati honeste vivere, tamen id non potuerunt efficere, sed contaminati sunt multis manifestis sceleribus. Talis est imbecillitas hominis, cum est sine fide, & sine Spiritu S. & tantum humanis viribus se gubernat.

Hinc facile apparet hanc doctrinam non esse accusandam quod bona opera prohibeat, sed multo magis laudandam, quod ostendit quomodo bona opera facere possimus. Nam sine fide, nullo modo potest humana natura primi aut secundi præcepti opera facere. Sine fide non inuocat Deum, à Deo nihil expectat, non tolerat crucem, sed quærit humana præsidia, confidit humanis præsijs. Ita regnant in corde omnes cupiditates, & humana consilia, cum abest fides & fiducia erga Deum. Quare & Christus dixit: Sine me nihil potestis facere, Iohan. 15. Et Ecclesia canit, Sine tuo numine, nihil est in homine, nihil est innoxium.)

X X I.

De veneratione sanctorum docent, quod utile sit sanctorum memoriam proponere, vt eorum exemplis fidem nostram confirmemus, Item vt eorum fidem & bona opera imitemur, quantum cuiusq; vocatio requirit. Vt Cæsar exemplum Dauidis imitari potest, in bello gerendo ad repellendos Turcas: Nam vterq; Rex est. Debemus etiam gratias Deo agere, quod tam multa & gloriosa exempla misericordiae suæ proposuerit Ecclesiae in sanctis, Item quod Ecclesiam pulcherrimis donis ac virtutibus sanctorum ornauerit. Laudandi sunt & ipsi sancti, qui donis Dei pie vsi sunt, qui ad ornandam Ecclesiam contulerint. Caterum scriptura non docet inuocare sanctos, seu auxilium à sanctis petere, sed vnum Christum nobis proponit mediatorem, propitiatorem, pontificem & intercessorem. De hoc habemus præcepta & promissiones, vt & ipsum inuocemus, & statuamus exaudiri preces nostras, cum ad hunc pontificem & intercessorem confugimus, sicut inquit Iohannes 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et Iohan. 14. Quicquid petieritis in nomine meo, id faciam. Hæc testimonia iubent ad Christum confugere, iubent vt Christum sentiamus esse intercessorem & placatorem, iubent vt confidamus nos exaudiri à patre propter Christum. De sanctis vero, nec præcepta, nec promissiones, nec exempla sunt, in hanc sententiam in scripturis. Et obscuratur officium & honos Christi, cum homines confugiunt ad sanctos, & hos ducunt esse mediatores, eosq; inuocant, & sibi fingunt opinionem, sanctos esse benigniores, atq; ita fiduciam debitam Christo transferunt in sanctos. At Paulus inquit, Vnus est mediator Dei & hominum.

num. Hunc igitur cultum præcipue requirit Christus, vt sentiamus ad ipsum confugiendum esse, ipsum esse intercessorem, propter quem certo exaudiamur, &c.

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

X X I.

¶ De cultu Sanctorum docent, quod memoria sanctorum proponi potest, vt imitemur fidem eorum, & bona opera iuxta vocationem, Vt Cæsar imitari potest exemplum Davidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à patria: Nam vterq; Rex est. Sed scriptura non docet inuocare Sanctos, seu petere auxilium à sanctis. Quia vnum Christum nobis proponit mediatorem, propitiatorem, Pontificem, & intercessorem. Hic inuocandus est, & promisit se exauditurum esse preces nostras, & huuc cultum maxime probat, videlicet vt inuocetur in omnibus afflictionibus, 1. Iohan. 2. Si quis peccat, habemus aduocatum apud Deum, &c.)

E P I L O G V S.

HAEC summa est doctrinæ, quæ in Ecclesijs nostris traditur. Et consentaneam esse iudicamus, & Propheticæ ac Apostolicæ scripturæ, & Catholicæ Ecclesiæ, Postremo etiam Romanæ Ecclesiæ, quatenus ex probatis scriptoribus nota est. Atq; idem iudicaturos esse, speramus omnes bonos & doctos viros. Non enim aspernamur consensum Catholicæ Ecclesiæ, Nec est animus nobis vllum nouum dogma & ignotum sanctæ Ecclesiæ, inuehere in Ecclesiam. Nec patrocinari impijs aut seditiosis opinionibus volumus, quas Catholica Ecclesia damnauit. Non enim adducti praua cupiditate, sed coacti autoritate verbi Dei & veteris Ecclesiæ, amplexi sumus hanc doctrinam, vt & gloria Dei fieret illustrior, & consulere tur pijs mentibus in vniuersa Ecclesia. Constat enim plerosq; abusus irrepsisse in Ecclesiam, qui emendatione opus habent. Et cum propter gloriam Christi, tum propter salutem omnium gentium maxime optamus, vt diligenter cognitis his controuersijs, Ecclesia repurgetur, & ab ijs abusibus liberetur, qui dissimulari non possunt, quam ob causam diu iam omnes boni viri in omnibus nationibus expetunt Synodum, cuius quidem spem aliquam clementis. Imperator omnibus gentibus ostendit, Faciet igitur Imperator rem dignissimam sua magnitudine & felicitate, & exoptatam vniuersæ Ecclesiæ, si in Synodo permiserit iudicium de tantis rebus, non illis qui priuatos affectus in consilium adhibent, sed delectis pijs & doctis viris, qui gloriæ Christi & saluti vniuersæ Ecclesiæ consulere cupiant. Hæc est

est

est vsitata & legitima via in Ecclesia dirimendi dissensiones, videlicet ad synodos referre controuersias Ecclesiasticas.

Hunc morem seruauit Ecclesia inde vsq; ab Apostolis. Et præstantissimi Imperatores, Constantinus ac Theodosius, etiam in rebus non valde obscuris, & dogmatibus absurdis, tamen sine Synodo nihil constituere voluerunt, vt Ecclesie libertatem in iudicijs dogmatum conseruarent. Et honestissimum est Cæsari, illorum optimorum Principum exemplum imitari, præsertim cum nos nihil mutauerimus sine exemplo veteris Ecclesie. Et speramus hanc tantam felicitatem Imperatori diuinitus datam esse, ad Ecclesie emendationem ac salutem. Certe hanc gratiam Deus ab ipso reposcit, vt potentiam suam conferat ad ornandam Christi gloriam, ad Ecclesie pacem, ad prohibendam immanem & iniustissimam crudelitatem, quæ mira quadam rabie passim exercetur in membra Christi, in homines pios & innocentes. Harum maximarum rerum curam mandauit Deus summis principibus. Ideo excitat Monarchas, vt iniusta imperia prohibeant, quemadmodum excitauit Cyrus, vt liberaret à captiuitate populum Iudæorum: Constantinum, vt illam infinitam scruitiam, quæ tunc in Christianos exercebatur, depelleret. Ita optamus vt Cæsar, & curam emendandæ Ecclesie suscipiat, & iniustam crudelitatem prohibeat. (✠)

Nam articuli nostri, quos recensuimus, satis clare testantur, nos nullum dogma contra Catholicam Ecclesiam, nullam impiam aut seditiosam opinionem docere aut probare: Imo quosdam insignes articulos Christianæ doctrinæ, à nostris pie & utiliter illustratos esse. In externis traditionibus, abusus quidam mutati sunt, quarum etiam siqua est dissimilitudo, si tamen doctrina & fides pura sit, nemo propter illam traditionum humanarum dissimilitudinem, habendus est hæreticus, aut desertor Catholicæ Ecclesie. Nam vnitatis Catholicæ Ecclesie, consistit in doctrinæ & fidei consensu, non in traditionibus humanis, quarum semper in Ecclesijs per totum orbem magna fuit dissimilitudo. Nec vero fidem habeat Cæsarea Maiestas his, qui, vt odia contra nos inflamment, miras calumnias spargunt. Prædicant omnes ceremonias, omnes bonos mores in Ecclesijs deleri à nobis. Hæc crimina aperte falsa sunt. Nos enim & ceremonias diuinitus institutas, summa pietate conseruamus, & vt earum reuerentiam aueremus, tantum nouos quosdam abusus sustulimus, qui contra scripturam, contra veteres Canones, contra veteris Ecclesie exempla, sine vlla certa autoritate vitio temporum recepti sunt. Ac magna ex parte veteres ritus diligenter apud nos seruantur. Quare rogamus, vt Cæsarea Maiestas, clementer audiat, quid in externis ritibus seruetur, quid qua de causa mutatum sit.

Hæc

Hæc in alia editione sic reperiuntur.

¶ HÆC fere summa est doctrinæ apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse quod discrepet à scripturis, vel ab Ecclesia Catholica, vel ab Ecclesia Romana, quatenus ex scriptoribus nota est. Quod cum ita sit, inclementer iudicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulant. Sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesias irrepserunt, in quibus etiam si qua esset dissimilitudo, tamen decebat hæc lenitas Episcopos, ut propter confessionem, quam modo recensuimus, tolerarent nostros, quia ne Canones quidem tam duri sunt, ut eosdem ritus ubiq; esse postulent, neq; similes vnquam omnium Ecclesiarum ritus fuerunt. Quanquam apud nos magna ex parte veteres ritus diligenter seruantur. Falsa enim calumnia est, quod omnes ceremoniæ, omnia vetera instituta in Ecclesijs nostris aboleantur. Verum publica querela fuit, abusus quosdam in vulgaribus ritibus hærere. Hi quia non poterant bona conscientia probari, aliqua ex parte correcti sunt.)

Ante postremum paragraphum Epilogi nostræ editionis, (quem tali asterismo () notauimus) reperiimus in alia editione præscriptum hunc titulum.*

A R T I C V L I I N Q V I B V S R E -
C E N S E N T V R A B V S V S M V T A T I .

Et post titulum hæc verba.

¶ CVM Ecclesiæ apud nos de nullo articulo fidei dissentiant ab Ecclesia Catholica, tantum paucos quosdam abusus omittant, qui noui sunt, & contra voluntatem Canonum vitio temporum recepti, rogamus ut Cæsarea Maiestas clementer audiat, & quid sit mutatum, & quæ fuerint causæ, quo minus coactus sit populus illos abusus contra conscientiam obseruare. Nec habeat fidem Cæsarea Maiestas istis, qui ut inflamment odia hominum aduersus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo irritatis animis bonorum virorum, initio præbuerunt occasionem huic dissidio, & eadem arte conantur nunc augere discordias. Nam Cæsarea Maiestas haud dubie comperiet tolerabiliorem esse formam & doctrinæ & ceremoniarum apud nos, quam qualem homines iniqui & maleuoli describunt. Porro veritas ex vulgi rumoribus aut maledictis inimicorum colligi non potest. Facile autem hoc iudicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem ceremoniarum conseruandam, & alendam reuerentiam ac pietatem in populo, quam si ceremoniæ ritæ fiant in Ecclesijs.)

D A R T I C V -

ARTICVLI DE ABV-
SIBVS QVI IN EXTERNIS
RITIBVS MUTATI SVNT.

Hunc titulum, vt iam monuimus, reperimus alibi ante postremum paragraphum Epilogi nostræ editionis, perscriptum ita, vt expositus est.

I.

DE MISSA.

FALSO ACCVSANTVR ECCLESIAE NOSTRAE, QVOS Missam aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Seruantur & vsitatae ceremoniæ fere omnes, præterquam quod Latinis cantionibus admiscetur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum. Ideo enim opus est ceremonijs, vt doceant imperitos, & tractatio verbi Dei excitet aliquos ad verum timorem & fidem & inuocationem. Et non solum Paulus præcipit vt lingua intellecta populo, sed etiam ita constitutum est humano iure. Assuescit populus, vt vna vtantur Sacramento, si qui sunt idonei. Id quoq; auget reuerentiam & religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi prius explorati. Admonentur etiam homines de dignitate & vsu Sacramenti, quantam consolationem proponat his, qui agunt poenitentiam, vt discant homines & timere DEVM, & credere, & exerceant inuocationem, perant & expectent bona à DEO. Hi sunt veri cultus Christianorum. Hos cultus, timorem, fidem, inuocationem, spem, &c. probat Deus. Itaq; cum hi cultus exercentur in vsu ceremoniarum, placet Deo Sacramenti vsus. Cum igitur & ad ceremoniam assuescat populus, & de vsu admoneatur, fiunt Missæ apud nos rite & pie. Et geruntur omnia in Ecclesia, maiore cum grauitate & reuerentia, quam olim.

Constat autem, multis sæculis publicam fuisse quærelam bonorum virorum de Missarum abusu ac prophanatione. Non enim obscure est, quam late pateat hic abusus in omnibus templis, à qualibus celebrentur Missæ, contra Canonum interdictum. Deinde quam turpiter ad sacrilegum quæstum conferantur. Plurimi enim celebrant Missas, & sine poenitentia, & tantum ventris causa. Hæc notiora sunt, quam vt dissimulari possint. Nec videtur vnquam vlla res diuina ab initio mundi, adeo vulgo ad quæstum collata esse, sicut Missa.

Missæ. Paulus autem horribiliter mioratur his, qui indignè tractant Sacramentum, cum ait: Qui indignè ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini, reus erit sanguinis Domini, Et in Decalogo scriptum est: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. Vt igitur sæpe alias mundus dedit pœnas pro idololatria, ita haud dubie hæc ingens prophanatio Missarum atrocissimis pœnis punietur. Et fortassis propter eam causam præcipue plectitur Ecclesia his postremis temporibus, cæcitate, discordijs, bellis, & alijs multis pestibus. Atq; hos manifestos abusus Episcopi hæctenus, cum quidem non ignorarent eos, non solum tolerauerunt, sed suauiter etiam riserunt. Nunc sero incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cum alia nulla res præbuerit occasionem tumultibus horum temporum, nisi abusus ipsi, qui ita erant iam manifesti, vt tolerari à moderatis hominibus diutius non possent. Vtinam Episcopi pro suo officio ante hæc tempora coércuissent auariciam atq; impudentiam seu Monachorum, seu aliorum, qui, mutato veteris Ecclesiæ more, Missas ad quæstum contulerunt.

Sed abusus illi, ex quo fonte orti sint, dicemus. Opinio est sparsa in Ecclesiam, quod cœna Domini sit opus, quod celebratum à sacerdote, mereatur remissionem peccatorum, culpæ & pœnæ, faciendi & alijs, idq; ex opere operato, sine bono motu vtentis. Item, quod applicatum pro mortuis, sit satisfactorium, hoc est, mereatur eis remissionem pœnarum purgatorij. Sic interpretantur sacrificium, cum Missam vocant sacrificium, opus videlicet, quod applicatum pro alijs, meretur eis remissionem culpæ & pœnarum, idq; ex opere operato, sine bono motu vtentis. Sic interpretantur oblationem à Sacerdote fieri in Missa pro viuis & mortuis. Hac persuasione recepta, iam homines docuerunt quærere remissionem peccatorum & omnis generis bonæ, Item liberare à pœnis mortuos, beneficio Missæ. Nec referebat à qualibus fierent Missæ, quia docebant eas prodesse alijs, sine bono motu vtentis. Deinde quærebatur, vtium vna Missa dicta pro pluribus, tantundem profit, quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio & numerum Missarum, & quæstum in infinitum auxit, Sed nos iam non de quæstu disputamus, impietatem accusamus. Docent enim nostri, hanc opinionem de merito & applicatione Missæ falsam & impiam esse. Hic est huius controversiæ status. Ac facile est pijs iudicium de hac causa, si quis expendat argumenta, quæ sequuntur.

Primum. Supra ostendimus consequi homines remissionem peccatorum gratis fide, id est, fiducia misericordiæ propter Christum. Ergo impossibile est consequi remissionem peccatorum propter alienum opus, & quidem sine bono motu, id est, sine fide propria.

Hæc ratio satis clare refutat illam prodigiosam & impiam opinionem, de merito & applicatione Missæ.

Secundum. Passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad Hebræos scriptum est: Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item: Vna oblatione consummavit in perpetuum, eos qui sanctificantur. Denique bona pars Epistolæ ad Hebræos consumitur in hac sententia confirmanda, quod solum Christi sacrificium meruerit alijs remissionem peccatorum seu reconciliationem. Inquit: Ideo quotannis repetita esse Leuitica sacrificia, quia non aboleuerint peccata. Sed Christi sacrificio semel satisfactum esse pro omnium peccatis. Hic honos sacrificij Christi, non debet transferri in opus Sacerdotis. Diserte enim dicit, Vna oblatione sanctos consummatos esse. Ad hæc impiū est, fiducia, quæ niti debet ipsa pontificis Christi oblatione & intercessionem, transferre in opus Sacerdotis.

Tertium. In institutione cœnæ Domini, non mandat Christus, ut offerant Sacerdotes pro alijs viuus ac mortuis. Qua igitur autoritate hic cultus, tanquam oblatio pro peccatis, sine mandato Dei in Ecclesia institutus est?

Multo absurdius est, quod Missa confertur ad liberandas animas mortuorum. Nam Missa instituta est ad recordationem, hoc est, ut videntes cœna Domini, recordatione beneficij Christi erigant & confirment fidem, & consolentur conscientias perterritas, Nec Missa satisfactio est pro pœna, sed instituta est propter remissionem culpæ, videlicet, non ut sit satisfactio pro culpa, Sed ut sit Sacramentum, quo videntes admoneamur beneficij Christi & remissionis culpæ. Cum igitur illa applicatio cœnæ Domini ad mortuos liberandos sine scripturæ autoritate, imo contra scripturam, recepta sit, damnanda est, tanquam nouus & impius cultus.

Quartum. Ceremonia sine fide in nouo Testamento nihil meretur, nec facienti, nec alijs. Est enim opus mortuum, iuxta illud Christi: Veri adoratores, adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Idem probat totum caput II. ad Hebræos: Fide potiore hostiam obtulit Abel. Item: Sine fide impossibile est placere Deo. Ergo Missa non meretur remissionem culpæ aut pœnæ, ex opere operato. Hæc ratio perspicue refutat meritum, quod vocant, ex opere operato.

Quintum. Fide propria fit applicatio beneficij Christi, sicut testatur Paulus Roma. 3. Quem proposuit Deus propitiorem per fidem, per sanguinem eius. Et hæc applicatio fit gratis. Ergo non fit applicatio alieno opere, neque propter alienum opus. Nam cum Sacramentis vtimur, nostro opere ac nostra fide fit applicatio non alieno opere. Etenim si non contingeret nobis remissio nisi applica-

tis

tis Missis, fieret incerta, & fiducia transferenda esset à Christo in opus Sacerdotis, idq; vt constat, accidit. Porro fiducia collocata in opus hominis, damnata est.

Hæc argumenta & pleraq; alia, testantur necessario reprehensam esse opinionem de merito & applicatione Missæ pro viuis & mortuis. Tam si considerabitur, quam late vagatus sit hic error in Ecclesia, quomodo hac persuasione creuerit Missarum numerus, quomodo viuis & mortuis hoc sacrificio promissa sit remissio culpæ & pœnæ, apparebit Ecclesiam propter hanc profanationem horrendis peccatis deformatam esse. Nunquam grauior causa, optime Imperator, in Ecclesia incidit, aut dignior, de qua docti & boni viri diligenter deliberent. Omnes pij ardentissimis votis à Deo petere debent, vt his peccatis Ecclesia liberetur. Reges omnes & Episcopi, omni studio anniti debent, vt hac tota causa rite explicata, repurgetur Ecclesia.

Sextum. Institutio Sacramenti pugnat cum illo abusu. Nihil enim de oblatione pro peccatis viuorum & mortuorum præcipitur, sed præcipitur, vt sumantur corpus & sanguis Domini. Et vt id fiat ad recordationem beneficij Christi. Recordatio autem significat non aliquam tantum hystoriæ repræsentationem, velut in spectaculo, sicut somniant illi, qui defendunt meritum ex opere operato, sed significat fide recordari promissionem & beneficium, consolari conscientiam, & gratias agere pro tanto beneficio. Principalis enim causa institutionis est, vt fides ibi exciteretur & exerceatur, cum hoc pignus gratiæ accipimus. Præterea institutio ordinat, vt fiat communicatio, hoc est, vt ministri Ecclesiæ porrigant etiam alijs corpus & sanguinem Domini. Et hunc morem seruatum esse in principio Ecclesiæ, testatur Paulus ad Corinthios, qui præcipit etiam, vt alij alios expectent, vt fiat communis participatio.

Patefactis igitur abusibus priuatæ Missæ, quia & pleraq; omnes fiebant, propter illam applicationem pro peccatis aliorum, & non conueniunt cum institutione Christi, deserunt in nostris Ecclesijs. Est autem instituta vna communis Missa, iuxta Christi ordinationem, in qua Pastores Ecclesiarum consecrant, sumunt, & porrigunt alijs Sacramentum corporis & sanguinis Christi. Et sic talis Missa singulis ferijs, atq; alijs etiam diebus, si qui velint vti Sacramento. Nec admittuntur ad communionem, nisi antea explorati. Adduntur & conciones piæ, sicut Christus præcipit, vt habeantur conciones cum hæc ceremonia tractatur. Et in his concionibus, cum de cæteris articulis & præceptis Euangelij diligenter docentur homines, tum etiam admonentur, ad quem usum institutum sit Sacramentum, videlicet, non quod ex opere operato mereatur eis remissionem peccatorum

catorum hæc ceremonia, Sed quod Sacramentum sit testimonium, sit pignus, quo Christus testetur se nobis præstare promissa, & quod promissiones ad nos pertineant, quod Christus exhibeat nobis corpus suum, ut testetur se in nobis efficacem esse tanquam in membris suis, Exhibeat sanguinē, ut testetur nos abluī sanguine suo. Prodest igitur Sacramentum his, qui agunt pœnitentiam, & ibi quærunt consolationem, & confirmati hoc testimonio, credunt vere sibi præstari remissionem peccatorum, & agunt gratias Christo pro tanto beneficio. Ita fit applicatio beneficij Christi, non propter alienum opus, sed propria cuiusq; fide, & proprio vsu Sacramenti. Nam cum ipsi vrimur, testatur ipsa Christi ordinatio, quod ad nos pertineat beneficium Evangelij. Talis vsus Sacramenti pius est, & docendus in Ecclesijs, qui & illustrat doctrinam de fide, & de spiritualibus exercitijs, & veris cultibus, & affert pijs conscientijs ingentem consolationem, & erigit fidem. Ante hæc tempora, de vsu Sacramenti longe aliter docebantur Ecclesiæ. Nihil proponebatur, nisi quod hoc opus faciendum esset. De fide, de consolatione conscientiarum, nemo quicquam monebat. Et vexabantur conscientia immo dica diligentia confessionis. Hanc putabant puritatem esse, quam requirit Evangelium, cum Evangelium requirat verum timorem & veram fiduciam, & vsu huius Sacramenti nos consolatur, ut hi qui pœnitentiam agunt, credant certo se habere Deum propitium propter Christum, etiamsi natura infirma & immunda est, etiamsi hæc nostra incoata obœdientia procul abest à perfectione legis. Ex his omnibus satis liquet, Missam apud nos, convenire cum institutione Christi, & ritu primæ Ecclesiæ. Ad hæc illustrat maxime verum vsus Sacramenti. Huiusmodi communis Missa fuit in veteri Ecclesia, ut Chrysostomus testatur, qui ait: Sacerdotem ad altare stare, & alios ad communionem accersere, alios vere arcere. Et ex Nicenæ Synodi decretis apparet, vnum aliquem celebrasse Liturgiam, ut Græci vocant, qui cæteris omnibus porrexerit corpus & sanguinem Domini. Hæc enim sunt verba decreti: Accipiant Diaconi secundum ordinem post presbyteros ab Episcopo, vel à presbytero sacram communionem. Hic diserte ipsos presbyteros ait accipere Sacramentum ab vno quodam porrigente. Nec privatæ Missæ vlla fit mentio, ante Gregorij tempora. Sed quoties veteres de Missa loquuntur, apparet eos de vna quadam communi Missa loqui. Cum igitur Missæ ritus apud nos habeat auctoritatem scripturæ, & exemplum veteris Ecclesiæ, & tantum intolerabiles quidam abusus abiecti sint: Speramus non posse improbari, nostrarum Ecclesiarum morem. Cæteri ritus adiphoni, magna ex parte, vsitato more seruantur, Sed numerus Missarum dissimilis est. Nec olim in Ecclesijs frequentissimis fiebat

sebat quotidie Missa, vt testatur historia Tripartita lib. 9. cap. 38. Rursus autem in Alexandria, quarta & sexta feria scripturae leguntur, easq; Doctores interpretantur, & omnia sunt praeter solennem oblationis morem.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum tertio loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

D E M I S S A.

¶ FALSO accusantur Ecclesiae nostrae, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Seruantur & vsitatae ceremoniae fere omnes, praeterquam quod Latinis cantionibus admiscerentur alicubi Germanicae, quae additae sunt ad docendum populum. Nam ad hoc opus est ceremonijs, vt doceant imperitos, & quosdam excitet vere ad timorem aut fidem ac orationem tractatio verbi DEI. Et non modo Paulus praecipit vt lingua intellecta populo in Ecclesia, sed etiam ita constitutum est humano iure.

Assuescit populus, vt vna vtantur Sacramento, si qui sunt idonei, id quoq; auget reuerentiam ac religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi antea explorati. Admonentur etiam homines de dignitate & vsu Sacramenti, quantam consolationem afferat pauidis conscientijs, vt discant Deo credere, & omnia bona a Deo expectare & petere. Hic cultus delectat Deum, talis vsus Sacramenti alit pietatem erga Deum. Itaq; non videntur apud aduersarios Missae maiore religione fieri, quam apud nos.

Constat autem hanc quoq; publicam & longe maximam querelam omnium bonorum virorum diu fuisse, quod Missa turpiter prophanarentur, collatae ad quaestum. Neq; enim obscurum est, quam late pateat hic abusus in omnibus templis, a quibus celebrantur Missae, tantum propter mercedem aut stipendium, quam multi contra interdictum Canonum celebrent. Paulus autem grauitur minatur his qui indigne tractant Eucharistiam, cum ait, Qui ededit panem hunc, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Itaq; cum apud nos admonerentur Sacerdotes de hoc peccato, deserunt apud nos priuatae Missae, cum fere nullae priuatae Missae nisi quaestus causa fierent.

Neq; ignorauerunt hos abusus Episcopi, qui si correxissent eos in tempore, minus nunc esset dissensionum. Antea sua dissimulatione multa vitia passim sunt in Ecclesiam serpere. Nunc sero incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiae, cum hic tumultus non aliunde sumferit occasionem, quam ex illis abusus, qui tam manifesti erant,

D 4

erant, vt tolerari amplius non possent. Magnæ dissensiones de Missa, de Sacramento extiterunt. Fortasse dat penas orbis tam diuturnæ prophanationis Missarum, quam in Ecclesijs tot sæculis tolerauerunt isti, qui emendare & poterant & debebant. Nam in Decalogo scriptum est: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. At ab initio mundi nulla res diuina, ita videtur vnquam ad quæstum collata fuisse, vt Missa.

Accessit opinio, quæ auxit priuatas Missas in infinitum, videlicet quod Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & venialibus. Hinc manauit publica opinio, quod Missa sit opus tollens peccata viuorum & mortuorum, ex opere operato. Hic ceptum est disputari, vtrum vna Missa dicta pro pluribus, tantundem valeat quantum singulæ pro singulis. Hæc disputatio peperit istam infinitam multitudinem Missarum.

De his opinionibus nostri admonuerunt, quod dissentiant à scripturis sanctis, & lædant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, vt ad Hebræos scriptum est: Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item, Vna oblatione consummavit in perpetuum sanctificatos.

Item, scriptura docet, Nos coram Deo iustificari per fidem in Christum, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum, Iam si missa tollit peccata viuorum & mortuorum ex opere operato, contingit iustificatio ex opere missarum, non ex fide, quod scriptura non patitur.

Sed Christus iubet facere in sui memoriam, quare Missa instituta est, vt fides in ijs qui vtuntur Sacramento, recordetur quæ beneficia accipiat per Christum, & erigat & consoletur pauidam conscientiam. Nam id est meminisse Christi, beneficia meminisse, ac sentire quod vere exhibeantur nobis. Nec satis est historiam recordari, quia hanc etiam Iudæi & impij recordari possunt. Est igitur ad hoc facienda Missa, vt ibi porrigatur Sacramentum his, quibus opus est consolatione, sicut Ambrosius ait, Quia semper pecco, semper deo accipere medicinam.

Cum autem Missa sit talis communicatio Sacramenti, seruat apud nos vna communis Missa singulis ferijs atq; alijs etiam diebus, si qui Sacramento velint vt, vbi porrigitur Sacramentum his qui peccant. Neq; hic mos in Ecclesia nouus est, Nam veteres ante Gregorium non faciunt mentionem priuatæ Missæ. De communi Missa plurimum loquuntur. Chrysostomus ait, Sacerdotem quotidie stare ad altare, & alios ad communionem accersere, alios arcere. Et ex
Canoni-

Canonibus veteribus apparet vnum aliquem celebrasse Missam, à quo reliqui presbyteri & Diaconi sumserunt corpus Domini. Sic enim sonant verba Canonis Niceni, Accipiant Diaconi secundum ordinem post presbyteros, ab Episcopo vel à presbytero sacram communionem. Et Paulus de communionem iubet vt alij alios expectent, vt fiat communis participatio.

Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesiae, ex scriptura & patribus, confidimus improbari eam non posse, maxime cum publicae ceremoniae, magna ex parte similes vstratis seruentur, tantum numerus Missarum est dissimilis, quem propter maximos & manifestos abusus certe moderari prodesset. Nam olim etiam in Ecclesijs frequentissimis non fiebat quotidie Missa, vt testatur historia Tripartita lib. 9. cap. 38. Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria scripturae leguntur, easque doctores interpretantur, & omnia fiunt praeter solennem oblationis morem.)

I I.

D E V T R A Q V E S P E C I E
S A C R A M E N T I .

ET quoniam communis Missa apud nos celebratur, vt intelligat populus, se quoque sanctificari sanguine Christi, & discat populum vsum ceremoniae, Datur laicis vtraque pars Sacramenti in cena Domini, quia Sacramentum institutum est, non solum pro parte Ecclesiae, scilicet pro presbyteris, Sed etiam pro reliqua Ecclesia, igitur & populus vtitur Sacramento, sicut Christus instituit. Et quidem Christus inquit, Matth. 26. Bibite ex hoc omnes, vbi manifeste ait de poculo, vt omnes bibant. Et ne quis cauillari possit quod id tantum ad sacerdotes pertineat, Pauli ordinatio ad Corinthios testatur, totam Ecclesiam communiter vsum esse vtraque parte. Hic mos diu mansit etiam in Latinis Ecclesijs, nec constat, quando aut quo auctore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur populo sanguinem datum esse, Sic scribit alicubi ad Cornelium Papam: Quomodo docemus, aut prouocamus eos in confessione nominis, sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus? Aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos prius ad bibendum in Ecclesia poculum Domini, iure communicationis admittimus? Et Hieronymus inquit: Sacerdotes Eucharistiae ministrant, & sanguinem Christi populis diuidunt.

Extat in Decretis canon Pontificis Gelasij, qui prohibet diuidi Sacramentum, his verbis: Comperimus autem quod quidam, sumpta tantum corporis sacri portione, à calice sacri cruoris absti-

D 5 neant,

neant, qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur altringi, aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur, quia diuiso vnus eiusdemq; mysterij, sine grandi sacrilegio, non potest accedere.

In Hitoria Tripartita scriptum est, in obiurgatione Theodosij Imperatoris, quem Ambrosius noluit ad communionem admittere sine pœnitentia, propterea quod Thessalonica paucorum militum necem, qui per tumultum interfecti fuerant, nimis acerbè vltus erat, trucidaueratq; septem millia ciuium. Hic Ambrosius inquit: Quomodo his manibus suscipies sanctum Domini corpus? qua temeritate, ore tuo, poculum sanguinis preciosi percipies? &c. Constat igitur veteris Ecclesie morem fuisse, dare populo vtramq; Sacramenti partem. Tantum consuetudo non ita vetus, adimit populo alteram partem. Non disputabimus autem, quid sentendum sit de consuetudine recepta, contra auctoritatem Apostolicae scripturae, contra Canones, contra exemplum veteris Ecclesie, Intelligunt enim omnes pij, conscientias de doctrina Christiana verbum Dei consulere debere, nec approbandam esse consuetudinem contra verbum Dei. Quamquam autem consuetudo, mutauerit in latina Ecclesia veterem morem, tamen non improbat, aut prohibet. Nec vero humana auctoritas prohibere ordinationem Christi, & receptissimum vsum veteris Ecclesie debet. Ideo nos non duximus prohibendum esse vsum integri Sacramenti. Et in ea ceremonia, qua debet esse foedus mutuae dilectionis in Ecclesia, non volumus contra caritatem duri esse aliorum conscientijs, qui maluerunt integro Sacramento vti, neq; scruitiam ea in re vllam exercendam esse putauimus. Sed quantum possumus, vna cum ipsa ceremonia, restituimus piam doctrinam de fructu ceremoniae, vt intelligat populus, quomodo Sacramentum propositum sit, ad consolandas conscientias eorum, qui agunt pœnitentiam, Hæc doctrina, inuitat pios ad vsum ad & reuerentiam Sacramenti. Etenim non solum ceremonia mutilata fuit antea, Sed etiam neglecta præcipua doctrina de fructu. Et fortassis ceremonie mutilatio, significauit obscuratum esse Euangelium de sanguine Christi, hoc est, de beneficio mortis Christi. Nunc Dei beneficio, renouatur ac restituitur pura doctrina de fide, vna cum ceremonia.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum primo loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

DE VTRAQVE SPECIE.

¶ Laicis datur vtraq; Species Sacramenti in cœna Domini, quia hic mos habet mandatum Domini Matth. 26. Bibite ex hoc omnes.

nes. Vbi manifeste praecipit Christus de poculo vt omnes bibant, & ne quis possit cauillari, quod hoc ad Sacerdotes tantum pertineat, Paulus ad Corinth. exemplum recitat, in quo apparet totam Ecclesiam vtraq; specie vsam esse, Et diu mansit hic mos in Ecclesia, nec constat quando aut quo autore mutatus sit. Cyprianus aliquot locis testatur populo sanguinem datum esse. Idem testatur Hieronymus, qui ait, Sacerdotes Eucharistiae ministrant, & sanguinem Christi populis diuidunt. Imo Gelasius Papa mandat, ne diuidatur Sacramentum, Dist. 2. de consecratione. Cap. comperimus. Tantum consuetudo non ita verus aliud habet. Constat autem quod consuetudo contra mandata Dei introducta, non sit probanda, vt testantur Canones, Dist. 8. Cap. veritate, cum sequentibus. Hac vero consuetudo non solum contra scripturam, sed etiam contra veteres Canones & exemplum Ecclesiae, recepta est. Quare si qui maluerunt vtraq; specie Sacramenti vti, non fuerunt cogendi, vt aliter facerent cum offensione conscientiae.

Et quia diuisio Sacramenti non conuenit cum institutione Christi, solet apud nos omitti processio, quae haecenus fieri solita est.)

III.

DE CONFessione.

H V I C parti doctrinae Christianae de poenitentia, in primis magnas tenebras offuderunt Theologi & Canonistae. Idque testantur non solum ipsorum Bibliotheca, sed etiam omnium piorum conscientiae, quae fatentur illas inextricabiles disputationes Theologorum, & traditiones infinitas de poenitentia, horribilem carnificinam conscientiarum fuisse. Nusquam enim quicquam certi docent, quomodo contingat remissio peccatorum: De fide prorsus est altissimum silentium. Imo iubent perpetuo dubitare de remissione peccatorum. Postea excruciant conscientias acerba enumeratione delictorum, Item satisfactionibus. Qualis enim Iaqueus conscientiae fuit traditio, quae praecipit omnia peccata enumerare?

Satisfactiones vero obscurauerunt beneficium Christi, quia etiam docti fingunt, per eas compensari aeternam mortem. Indocti putabant his operibus emi remissionem culpae. Quid quod plerumque fuerint cultus non mandati à Deo, *καθημερινά* precum, inuocationes sanctorum, peregrinationes, & hoc genus alia? Ita fuit obruta ingenti aetruo inutilium ac malarum opinionum, simplex doctrina de poenitentia. Et constat multis seculis bonos desiderasse doctrinam puriorem.

Porro, praecipue opus est in Ecclesia extrare purissimam & simplicissimam de poenitentia doctrinam. Ideo huic articulo maxime studue.

studuerunt nostri lumen afferre, quem quidem ita patefecerunt, atque illustrarunt, ut etiam aduersarij saniores fateantur, hac in re bene meritos esse de Ecclesia.

Nam simpliciter, plane, sine vlla Sophistica, proponimus, Euangelij sententiam de penitentia, ut intelligant homines, quomodo ad Christum redire debeant, quomodo consequantur remissionem peccatorum, qui cultus, quæ opera placeant Deo. Primum docemus necessariam esse contritionem, hoc est, veros terrores & dolores animi, qui agnoscit iram Dei, & dolet se peccasse, & desinit mala perpetrare. Etsi autem hi dolores necessarij sunt, tamen sciendum est remissionem peccatorum, non dari propter dignitatem contritionis, seu horum dolorum. Sed addenda est fides, hoc est, fiducia misericordix promissæ propter Christum, & statuendum est, gratis remitti peccata propter Christum.

Cum hac fide in terroribus illis erigimur, consequimur certo remissionem peccatorum, sicut supra ostendimus, Et hanc fidem concipiunt animi ex Euangelio, Item ex absolutione quæ Euangelium annuntiat, & applicat perterritis conscientijs. Ideoque docent nostri retinendam esse in Ecclesijs priuatam Absolutionem, Et eius dignitatem, & potestatem clauium, veris & amplissimis laudibus ornant: quod videlicet potestas clauium administret Euangelium, non solum in genere omnibus, sed etiam priuatim singulis, Sicut Christus inquit: *Lucretus eris fratrem, &c.* Et quod voci illi Euangelij, quod ministerio Ecclesiæ nobis in absolutione administratur, credendum sit, tanquam voci de cælo sonanti.

Hoc totum beneficium Absolutionis & huius ministerij, antea fuit omnino obscuratum falsis opinionibus illorum, qui docuerunt Absolutionem non valere, nisi sufficienter contriti simus. Et postea iuebant dubitare de absolutione, quia nemo sciret se satis contritum esse. Quid fuit hoc aliud, quam Euangelij consolationem eripere conscientijs, & tollere ex Ecclesia, ac profus abolere ministerium Euangelij, seu potestatem clauium? Quis non videt hos tam perniciosos errores, merito reprehensos esse?

Cum autem confessio præbeat locum impertiendæ Absolutioni priuatim, & ritus ipse intellectum potestatis clauium, & remissionis peccatorum conseruet in populo: Præterea cum illud colloquium magnopere prosit, ad monendos & erudiendos homines, diligenter retinemus in Ecclesijs Confessionem, sed ita, ut doceamus, enumerationem delictorum non esse necessariam iure diuino, nec onerandas esse conscientias illa enumeratione. Nullum enim extat in scripturis Apostolicis præceptum, de hac enumeratione. Et omnium delictorum recitatio impossibilis est, iuxta illud Psalmi:

Delicta

Delicta quis intelligit? Item, Ieremais ait: Præuum est cor hominis & intercrutabile. Quod si nulla peccata, nisi recitata remitterentur, nunquam possent acquiescere conscientia, quia plurima peccata neq; vident, neq; meminisse possunt. Quæ ex re facile intelligi potest, ministerium absolutionis, & remissionem non pendere ex conditione enumerationis.

Testantur & veteres scriptores non esse necessariam Enumerationem. Chrysostomus enim in epistola ad Hebræos inquit: Persuadeamus nobis peccasse nos, nec in lingua tantum pronuntiet, sed etiam intima conscientia, nec tantum dicamus nos esse peccatores, sed etiam peccata specialiter computemus. Nontibi dico, vt te prodas in publicum, neq; te, vt apud alios accuses, sed obædire te volo Prophetæ: Reuela Domino viam tuam, Coram Deo peccata tua confitere, Apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuntia, non lingua, sed conscientia tua memoria, & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Hæc Chrysostomi concio, non solum docet, quid de Enumeratione sentiendum sit, Sed etiam grauissime coniungit contritionem & fidem, Sicut nos coniungimus: iubet primum, vt peccata vere agnoscamus, & ex animo detestemur: deinde docet addendam esse orationem ac fidem, quæ statuat nobis ignosci. Et alio in loco ait: Peccata tua dicito, vt deleas. Si pudeat dicere quod peccaueris, dicito quotidie in anima tua. Non dico, vt confitearis ea seruo, vt exprobrat, Dic Deo, vt curet ea.

Fateretur & glossa in Decretis de pœnitentia, distinctione quinta, Confessionem institutam esse ab Ecclesia, nec præcipi eam in scripturis veteris & noui Testamenti, Idem pleriq; doctores senserunt. Quare sententia nostra de Confessione, neq; houa, neq; absurda est.

Postremo de satisfactionibus, vel maxime opus fuit moneri piæ mentes. Nam satisfactiones plus etiam incommodi habuerunt, quam illa enumeratio. Obscurabant enim beneficium Christi, quia indocti putabant, se remissionem culpæ consequi, propter illa propria opera. Deinde si quid in his erat omissum, conscientia perturbabantur. Item deligebantur ceremoniæ, peregrinationes, & huius generis alia inutilia opera, non mandata diuinitus. Et his fingeant ipsi doctores, compensari mortem æternam.

Iraq; duximus piæ mentes liberandas esse his terroribus, & docemus satisfactiones, videlicet Canonicas illas, quas ipsi vocant opera indebita, &c. nec ad remissionem culpæ, nec ad remissionem pœnæ æternæ prodesse, nec esse necessarias. Olim in Ecclesia mos fuit in publica pœnitentia, non recipere lapsos ad Ecclesiam redeuntes, nisi addita aliqua multa exempli causa. Ab illo more sunt ortæ

ortæ satisfactiões. Sed veteres illo exemplo volebant p̄pulum à peccando deterrere, non sentiebant ceremoniam illam esse compensationem culpæ, vel æternæ mortis, vel purgatorij, Hæc postea affixerunt homines indocti.

Sed veteres illi mores tempore consenuerunt, & antiquati sunt. Nos igitur non oneramus conscientias satisfactiõibus, Sed illud docemus, fructus pœnitentiæ necessarios esse, obædientiam, timorem Dei, fidem, dilectionem, castitatem, & vniuersam nouitatem spiritus, debere in nobis crescere.

Monemus & illud, sæpe puniri peccata etiam temporalibus pœnis in hac vira, vt Dauid, Manasse, & alij multi puniti sunt. Et has pœnas mitigari docemus bonis operibus, & vniuersa pœnitentia, Sicut docet Paulus, Si nos ipsos iudicemus, non iudicemur à Domino. Et pœnitentia meruit, vt Deus sententiam de delenda Ninive mutaret.

Ita, cum antea disputationes de pœnitentia fuerint inextricabiles, & plene absurdarum opinionum, nunc repurgata doctrina, ita traditur p̄pulo, vt intelligi possit, & profit ad pietatem. Retinemus & illustramus veras pœnitentiæ partes, Contritionem, Fidem, Absolutionem, Remissionem peccatorum, Emendationem totius vitæ, mitigationem præsentium pœnarum.

Ac speramus bonos viros in hoc loco, non solum nihil reprehendere, sed etiam gratiam habere his, qui repurgarunt hanc doctrinam Christianæ partem, quam prodest in Ecclesijs extare, quam planissime explicatam atq; illustratam. Christus inquit, Angelos in celo lætari, cum vident respicere peccatorem. Itaq; gratulantur Ecclesiæ, & ipsi Angeli, puram de pœnitentia doctrinam.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum quarto loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

DE CONFESSIOE.

¶ Confessio in Ecclesijs apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. Et docetur p̄pulus diligentissime de fide absolutionis, de qua ante hæc tempora magnum erat silentium. Docentur homines, vt absolutionem plurimi faciant, quia sit vox Dei & mandato Dei pronuntietur. Ornatur potestas clauium, & commemoratur quantam consolationem afferat perterrefactis conscientijs, & quod requirat Deus fidem, vt illi absolutioni tanquam voci de celo sonanti credamus, & quod illa fides in Christum vere consequatur, & accipiat remissionem peccatorum. Antea immodice extollebantur satisfactiões, fidei vero & meriti

& meriti Christi, ac iusticiæ fidei nulla fiebat mentio, quare in hac parte minime sunt culpandæ Ecclesiæ nostræ. Nam hoc etiam aduersarij tribuere nobis coguntur, quod doctrina de pœnitentia diligentissime à nostris tractata ac patefacta sit.

Sed de confessione docent, quod enumeratio delictorum non sit necessaria, nec sint onerandæ conscientia cura enumerandi omnia delicta, quia impossibile est omnia delicta recitare, Vt testatur Psalmus, Delicta quis intelligit? Item Ieremias, Præuam est cor hominis & inscrutabile. Quod si nulla peccata nisi recitata remitterentur, nunquam acquiescere conscientia possent, qui plurima peccata neque vident neque meminisse possunt. Testantur & veteres scriptores enumerationem non esse necessariam. Nam in Decretis citatur Chrysostomus, qui sic ait, Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neque apud alios te accuses, sed obedire te volo Prophetæ dicenti, Reuela ante Deum viam tuam. Ergo tua confitere peccata apud Deum verum iudicem, cum oratione. Delicta tua pronuntia non lingua, sed conscientia tua memoria, &c. Et glossa de pœnitentia, Dist. 5. Cap. Consideret, fatetur humani iuris esse confessionem. Verum confessio, cum propter maximum absolutionis beneficium, tum propter alias conscientiarum vtilitates apud nos retinetur.)

I I I I .

D E D I S C R I M I N E C I B O R V M
E T S I M I L I B V S T R A D I T I O N I B V S
P O N T I F I C I I S .

I N hac corporali vita opus est traditionibus, hoc est, locorum ac temporum discriminibus, vt ordine gerantur res in Ecclesia, sicut præcipit Paulus, vt omnia fiant ordine, & ita, vt deceant. Ideo & Ecclesia habet traditiones, hoc est, constituit quibus temporibus, vbi conuenire populus debeat. Ad hunc ciuilem finem licet concedere traditiones. Sed homines imperiti doctrinæ Christianæ, non sunt hoc sine contenti, sed affingunt supersticiosas opiniones traditionibus, easque per superstitionem sine modo cumulant. Id quæsi sunt accidisse in Ecclesia, non tantum recentiores, Gerson & alij quidam, sed Augustinus etiam.

Quare necesse est populum admonere, quid de traditionibus, quæ humana autoritate conditæ sunt in Ecclesia, sentiendum sit. Neque enim nihil causæ est, cur Christus & Paulus toties de traditionibus concionentur, & Ecclesiam admoceant, vt prudenter de traditionibus iudicet.

Fuit

Fuit autem persuasio publica non modo vulgi, sed etiam docentium in Ecclesijs, discrimina ciborum & similia opera, de quibus Ecclesiasticae traditiones præcipiunt, cultus esse Dei, qui mereantur remissionem peccatorum. Item, tales cultus esse iusticiam Christianam, & necessarios esse, sicut in veteri Testamento, Leuiticæ ceremoniæ necessariæ fuerunt, nec posse sine peccato omitti, etiam extra scandalicatum. Hæc persuasiones multa pepererunt incommoda.

Primum, obscurata est Euangelij propria doctrina, quæ docet gratis remitti peccata propter Christum. Hoc beneficium Christi translatum est in illa humana opera. Ac propter hanc opinionem præcipue auctæ sunt traditiones, quia existimabantur opera illa mereri remissionem peccatorum, esse satisfactiones, esse iusticia Christiana. Porro maxime ob hanc causam, tam crebro, tam seuerè admonet nos Paulus de traditionibus cauendis, ne beneficium Christi transferretur in traditiones, ne gloria Christi obscuraretur, ne conscientijs eriperentur veræ & firmæ consolationes, Deniq; ne fides, hoc est, fiducia misericordiæ Christi obrueretur. Hæc pericula cauere Paulus voluit, Maxime enim opus est, extare in Ecclesia puram doctrinam, de beneficio Christi, de iusticia fidei, de consolatione conscientiarum.

Secundo. Hæc traditiones obscurauerunt præcepta Dei, quia hæc pædagogia, existimabatur esse spiritualis & Christiana iusticia. Item, præferebantur humanæ traditiones præceptis Dei. Christianismus totus putabatur esse observatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, vestitus. Hæc *ἡρώχρα σοιχῆα* erant in professione honestissimi tituli, quod essent vita spiritualis. Item perfectio Christiana. Interim mandata Dei de vocatione, nullam laudem habebant. Quod Paterfamilias educabat sobolem, quod Mater pariebat, quod Princeps regebat rempublicam, hæc opera despiciebantur, non iudicabantur esse cultus Dei, Versabantur in perpetua dubitatione merites plurimorum, an coniugium, magistratus, & similes vitæ ciuilibus functiones, Deo placerent. Hæc dubitatio multos valde cruciavit, Multi deserta sua vocatione, deserta republica abdidierunt se in Monasteria, vt vitæ genus quærerent, quod arbitrabantur Deo magis placere, imo quod arbitrabantur mereri remissionem peccatorum.

Tertio. Opinio necessitatis, etiam duriter exercuit conscientias. Traditiones existimabantur esse necessariæ, Et tamen nemo, quamlibet diligens observabat omnes, præsertim cum sint innumerabiles. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem consciuisse, quia animaduenterant se non posse satisfacere traditionibus. Et interim nullam consolationem de gratia, de iusticia fidei audierant. Videmus Summistas & Theologos collige-

gere traditiones, & quærere ἐπιχειρήσας, vt leuent conscientias, Sed ne ipsi quidem sibi satisfaciunt, non possunt se satis extricare, interdum etiam illæ ipsæ interpretationes iniiciunt laqueos conscientijs. Et in traditionibus colligendis, ita fuerunt occupatæ Scholæ, & conciones, vt non vacauerit attingere scripturam, & quærere vtiliorem doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate rerum ciuiliū, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaq; multi boni viri sæpe quæsti sunt, se his rixis traditionum impediri, quominus libere versari in meliore doctrinæ genere possent. Cum igitur huiusmodi superstitiōsæ opinionibus hærent in traditionibus, necesse fuit admonere Ecclesias, quid de traditionibus sentiendum sit, errore pijs mentes liberare, mederi pauidis conscientijs, & illustrare beneficium Christi. Non hoc agimus, vt labefactetur autoritas Ecclesiasticæ potestatis, non detrahimus de dignitate Episcoporum, non dissipamus ἐν ἑσθῆναι Ecclesiæ. Recte intellectæ traditiones magis amantur, Sed illæ Iudaicæ opiniones, tantum reprehenduntur. Sic igitur docemus de ceremonijs, humana autoritate conditis in Ecclesia. Primum de traditionibus, quæ pugnant cum mandatis Dei, aut non possunt obseruari sine peccato, sequenda est regula Apostolorum: Oportet Dei magis obædire quam hominibus. Talis est traditio de cælibatu. Deinde de reliquis ceremonijs, quæ sunt sua natura res mediæ seu indifferentes, vt ieiunia, feriæ, discrimina vestitus, & similes, sciendum est, tales obseruationes nec mereri remissionem peccatorum, nec iusticiam, nec perfectionem Christianam esse, Sed res esse adiaphoras, quæ extra scādali casum omitti possunt.

Testimonia huius sententiæ, plana & clara sunt, in Euangelio & disputationibus. Nam Spiritus sanctus duxit operæ precium esse, vt diligenter de hac re moneret Ecclesiam, ne superstitionis opinionibus obrueretur Euangelium.

Roman. 14. Regnum Dei non est esca aut potus, Sed iusticia, pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Hic satis clare docet Paulus, iusticiam Christianam, esse motus spirituales cordis, non esse externas obseruationes ciborum, dierum, &c.

Coloss. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, aut parte diei festi, Vetat iudicari conscientias, hoc est, condemnari conscientias in vsu talium rerum, sed prorsus vult haberi pro rebus indifferentibus, & quæ non pertinent ad iusticiam Euangelij. Et deinde longa & grauis concio est, & de Mosaicis ritibus, & de ceremonijs institutis humana autoritate, Loquitur enim Paulus de vtroq; genere nominatim. Negat eas esse iusticiam Christianam, & vetat conscientias onerare talibus traditionibus, Si mortui estis cum Christo ab elementis

E mundi,

mundi, quare tanquam viuentes in mundo, decreta facitis? Ne attingas, Ne gustes, Ne contrectes.

Matth. 15. Omne quod intrat in os, non coinquinat hominem. Et quidem ibi excusat Apostolos, violantes vsitatam traditionem, & addit sententiam memorabilem: Frustra colunt me mandatis hominum. Negat esse veros & viles cultus ad iusticiam coram Deo, quare non sunt iusticia Christiana, nec sunt necessarij cultus. Atqui constat, in Ecclesia humanos cultus, mirum in modum hactenus creuissse. Quotidie cumulabant monachi ceremonias, nouis & superstitionibus & aucupijs. Et hæ nugæ putabantur esse præcipui cultus Dei, præcipua pietas, cum Christus tam graui oraculo vetet humanas ceremonias haberi pro cultibus. Non enim prohibet condere traditiones ad finem politicum, hoc est, propter bonum ordinem, sed cultus esse negat, cum ait: Frustra colunt me. Et docet veros cultus, esse opera diuinitus præcepta, Timorem, fidem, dilectionem, patientiam, castitatem, parere vocationi, facere officium, &c.

Act. 15. ait Petrus: Quare tentatis Deum? imponentes iugum, super ceruices discipulorum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Hic docet Petrus, contingere nobis remissionem peccatorum, & salutem, propter Christum, non propter Mosaicos aut similes ritus. Et admonet, grauisime peccare illos, qui conscientias onerant talibus obseruationibus. Nec enim leuis est reprehensio, cum inquit, Quid tentatis Deum?

Et 1. Timoth. 4. vocat prohibitionem ciborum, coniugij, & similes traditiones, doctrinas dæmoniorum. Quare autem tam atroci conuicio vsus est? Non voluit nullas prorsus fieri ordinationes, nulla seruari discrimina locorum, temporum: Sed tunc sentit esse doctrinas dæmoniorum, quando in eas transfertur beneficium Christi, quando habentur pro iusticia, item pro necessarijs cultibus, quando affingitur opinio necessitatis, & cruciantur conscientie, & excutitur eis fides. Hæc incommoda, volunt caueri, Christus & Apostoli. Ideoq; toties tam vehementer aduersus traditiones concionantur. Ac mirum est illis fulminibus nihil moueri eos, qui superstitiones opiniones traditionum defendunt.

Cæterum docemus non esse damnandas traditiones, quæ nihil præcipiunt contra mandata Dei, & habent finem politicum, videlicet, quæ ad hoc conditæ sunt, vt ordine res in Ecclesia gerantur, cuiusmodi sunt traditiones de ferijs, Die dominico, Natali, Paschate, & reliquis, item de sacris lectionibus, & similes. Et huius generis veteres ritus, libenter retinemus in nostris Ecclesijs. Et tamen admonetur populus, vt sciat, quid de talibus moribus sentiendum sit.

fit, videlicet, quod non mereantur remissionem peccatorum, quod non sint iusticia Christiana, nec cultus necessarii ad iusticiam Christianam, sed res indifferentes, quas extra scandali casum liceat omittere. Hæc ἐπιτίμια traditionum, liberat conscientias à superstitiosis opinionibus, & ab illa veteri carnificina, Et tamen egregiam commendationem affert traditionibus, quia verum earum usum ostendit. Omnes moderari homines libentius parent traditionibus, postquam intelligunt, priuatim conscientias periculo liberatas esse, & eatenus parendum esse, ne perturbetur communis tranquillitas, neue imbecilles lædantur. Deinde munit, & conseruat hæc interpretatio, publicos mores ac disciplinam, quia iubet cauere scandala. Ad exemplum pertinet, & ad assuefaciendam adolescentiam & vulgus, conseruare publicas ferias, cœtus in templis, lectiones, &c. Ideo huiusmodi ordinationes non sunt dissipandæ, sed potius communi studio adiuuandæ. Hæ sunt veræ, & honestæ laudes traditionum, quæ omnes pios & moderatos, haud dubie, maxime inuitant ad amandos, tuendos, & ornandos publicos mores. Euangelium docet reuerenter sentire, non solum de alijs ciuilibus legibus ac moribus, sed etiam de Ecclesiasticis, & verum usum harum monstrat. Sed gradus tamen constituit, & discerni vult doctrinam de Christo, & rebus cœlestibus ac æternis, à pædagogia Ecclesiastica. Hæc libertas, de qua hic dicimus, non fuit ignota patribus, Augustinus enim inquit: Totum hoc genus rerum liberis habet obseruationes, & in hanc sententiam multa disputat. Irenæus inquit: Dissonantia ieiunij, non dissoluit fidei consonantiam. Tripartita historia multa colligit exempla dissimilium rituum, & addit egregium Epiphonema: Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationem & pietatem. Sed nihil opus est, in re manifesta colligere multa testimonia. Verum hic vociferantur aduersarij, labefactari hac doctrina disciplinam publicam, effici ἀναρχίαν. Item aboleri bona opera & mortificationem carnis, iuxta Iouiniani dogma. Has calumnias partim iam refutauimus. Non enim fit ἀναρχία nec labefactatur publica disciplina, cum traditiones, quarum finis est politicus, seruandas esse doceamus. Doceamus & scandala cauenda esse. Sed de mortificatione carnis sic respondeamus: Vera & non simulata mortificatio est tolerare crucem, vertari in periculis, ærumnis, & afflictionibus. Huius generis obedientia est cultus DEI, & opus spirituale, sicut docet Psalmus, Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, &c. Docemus præterea aliud genus exercitiorum necessarium esse. Quilibet Christianus etiam corporali disciplina, laboribus, temperantia, meditatione

diuinarum rerum, & alijs exercitijs aptis ætati, coërcere carnem debet. Horum finis proprius ac proximus esse debet, ne saturitas aut defidia extimulet ad peccandum, & vt mens admoneatur, & fiat aptior ad affectus spirituales. Non est sentiendum, hæc exercitia cultus esse, qui mereantur remissionem peccatorum, aut satisfactiones esse, &c. Et hæc disciplina debet esse perpetua, nec possunt præscribi certi dies pariter omnibus. De hac disciplina inquit Christus: Cauete ne corpora vestra grauentur crapula. Item, Hoc genus demoniorum non eijcitur, nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum, & redigo in seruitutem. Itaq; non vituperamus ieiunia, sed supersticiosas opiniones, & laqueos conscientiarum, in traditionibus. Porro hæc exercitia, cum ad illum finem referuntur, vt habeamus corpora obnoxia ad res spirituales, & ad faciendum officium, iuxta vocationem, &c. sunt in pijs bona & meritoria opera, vt testatur Danielis exemplum. Sunt enim opera, quæ ad hunc finem requirit Deus, vt carnem coërceant.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum quinto loco, inter eos quibus recensentur abusus mutati.

DE DISCRIMINE
CIBORVM.

¶ PVBLICA persuasio fuit non tantum vulgi, sed etiam doctentium in Ecclesijs, quod discrimina ciborum, & similes traditiones humanæ, sint opera vtilia ad promerendam remissionem culpæ & pœnæ. Et quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebantur nouæ ceremoniæ, noui ordines, nouæ feriæ, noua ieiunia, & doctores in templis exigebant hæc opera, tanquam necessarium cultum ad promerendam iustificationem, & vehementer terrebant conscientias, si quid omitterent. Ex hac persuasione de traditionibus, multa incommoda in Ecclesia secuta sunt.

Primo, obscurata est doctrina de gratia & iusticia fidei, quæ est præcipua pars Euangelij, & quam maxime oportet extare & eminere in Ecclesia, vt meritum Christi bene cognoscatur, & fides quæ credit remitti peccata propter Christum, non propter vlla nostra opera, longe supra opera collocetur. Quare & Paulus in hunc locum maxime incumbit, legem & traditiones humanas remouet, vt ostendat iusticiam Christianam aliud quiddam esse, quam huiusmodi opera, videlicet fidem, quæ credit peccata gratis remitti propter Christum. At hæc doctrina Pauli, pene tota oppressa est per traditiones, quæ pepererunt opinionem, quod per discrimina ciborum & similes cultus,

tus, oporteat mereri remissionem peccatorum & iustificationem. In poenitentia nulla mentio fiebat de fide, tantum hæc opera satisfactoria proponebantur, in his videbatur poenitentia tota consistere.

Secundo, hæc traditiones obscurauerunt præcepta Dei, quia traditiones longe præferrebantur præceptis Dei, Christianismus totus putabatur esse obseruatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, vestitus. Hæc obseruationes erant in possessione honestissimi tituli, quod essent vita Spiritualis, & vita perfecta. Interim mandata Dei iuxta vocationem, nullam laudem habebant, quod paterfamilias educabat sobolem, quod mater pariebat, quod Princeps regebat Rempub. hæc putabantur esse opera mundana & imperfecta, & longe deteriora illis splendidis obseruationibus. Et hic error valde cruciavit pias conscientias, quæ dolebant se teneri imperfecto vitæ genere, in coniugio, in magistratibus, aut alijs functionibus ciuilibus, mirabantur monachos & similes, & falso putabant illorum obseruationes, magis mereri remissionem peccatorum & iustificationem.

Tertio, traditiones attulerunt magna pericula conscientijs, quia impossibile erat omnes traditiones seruare, & tamen homines arbitrabantur has obseruationes, necessarios esse cultus. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem consciuisse, quia senserant, se nõ posse satisfacere traditionibus, & interim consolatione nullam de iusticia fidei & de gratia audierat.

Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones, & quærere *ἐπιζητεῖν* vt leuent conscientias, non satis tamen expediunt, sed interdum magis injiciunt laqueos conscientijs. Et in colligendis traditionibus ita fuerunt occupatæ scholæ, & conciones, vt non vacauerit attingere scripturam, & quærere vtiliorem doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate ciuiliū rerum, de consolatione conscientiarum in arduis tentationibus. Itaq; Gerson, & alij quidam Theologi grauius quæsti sunt, se his rixis traditionum impediti, quo minus versari possent in meliore genere doctrinæ. Et Augustinus verat onerare conscientias huiusmodi obseruationibus, & prudenter admonet Ianuarium, vt sciat eas indifferenter obseruandas esse, sic enim loquitur.

Quare nostri non debent videri hanc causam temere attigisse, aut odio Episcoporum, vt quidam falso suspicantur. Magna necessitas fuit, de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus, male intellectis, admonere Ecclesias. Nam Euangelium cogit vrgere doctrinam in Ecclesijs de gratia & iusticia fidei, quæ tamen intelligi non potest, si putent homines se mereri remissionem peccatorum & iustificationem, per obseruationes ab ipsis electas.

Sic igitur docuerunt, quod per obseruationem traditionum humanarum non possimus mereri remissionem peccatorum ac iustificationem, quare non est sentiendum, quod huiusmodi obseruationes sint necessarii cultus.

Addunt testimonia ex scriptura: Christus Matth. 15. excusat Apostolos, qui non seruauerant vsitatum traditionem, quæ tamen videbatur de re non illicita sed media esse, & habere cognationem cum baptisimatibus legis, & dicit, Frustra colunt me mandatis hominum. Igitur non exigit cultum inutilem. Et paulo post addit, Omne quod intrat in os non inquinat hominem. Item Roman. 14. Regnum Dei non est esca aut potus. Coloss. 2. Nemo iudicet vos in cibo, potu, sabbato aut die festo. Item si mortui estis cum Christo, ab elementis mundi, Quare tanquam viuentes in mundo, decreta facitis? Ne attingas, Ne gustes, Ne contrectes. A Cor. 15. ait Petrus, Quare tentatis Deum? imponentes iugum super ceruices discipulorum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Hic vetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus siue Moyfi siue alijs.

Et i. Timoth. 4. vocat prohibitionem ciborum, doctrinam dæmoniorum, quia pugnat cum Euangelio talia opera instituire aut facere, vt per ea mereamur remissionem peccatorum & iustificationem, aut quod non possit existere Christianismus sine tali cultu.

Hic obijciunt aduersarij, quod nostri prohibeant disciplinam & mortificationem carnis, sicut Iouinianus. Verum aliud depræhenditur ex scriptis nostrorum. Semper enim docuerunt de cruce, quod Christianos oporteat tolerare afflictiones. Hæc est vera, seria, & non simulata mortificatio, varijs afflictionibus exerceri, & crucifigi cum Christo.

Insuper docent, quod quilibet Christianus, debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitijs & laboribus sic exercere & coercere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, non vt per illa exercitia mereamur remissionem culpæ aut mortis æternæ. Et hanc corporalem disciplinam oportet semper vrgere, non solum paucis & constitutis diebus. Sicut Christus præcipit, Cauete ne corpora vestra grauentur crapula. Item, Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait, Castigo corpus meum, & redigo in seruitutem. Vbi clare ostendit, se ideo castigare corpus, non vt per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorum, sed vt corpus habeat obnoxium & idoneum ad res Spirituales, & ad faciendum officium, iuxta vocationem suam. Itaq; non dampnantur ipsa ieiunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribi-

præscribunt, cum periculo conscientia, tanquam istiusmodi opera sint necessarij cultus.

Seruantur tamen apud nos pleræq; traditiones, quæ conducunt ad hoc, vt res ordine gerantur in Ecclesia, vt ordo lectionum in Missa, & præcipuæ feriæ. Sed interim homines admonentur, quod talis cultus non iustificet coram Deo, & quod non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Hæc libertas in ritibus humanis non fuit ignota patribus. Nam in oriente alio tempore seruauerunt pascha quam Romæ, & cum Romani propter hanc dissimilitudinem accusarent Orientem schismatis, admoniti sunt ab alijs, tales mores non oportere vbiq; similes esse. Et Irenæus inquit, dissonantia ieiunij, fidei consonantiam non soluit, sicut & Dist. 12. Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non lædere unitatem Ecclesiæ. Et in historia Tripartita libro nono multa colliguntur exempla dissimilium rituum, & recitantur hæc verba: Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationem & pietatem.)

V.

D E C O N I U G I O S A -
C E R D O T V M.

CVM doctrina Christiana honorifice prædicet coniugium, eoq; vti iubeat, non solum procreationis causa, sed etiam ad frænandas virandasq; libidines: nunc non solum pontificia lege, sed etiam noua atq; inusitata sæuitia prohibentur coniugia Sacerdotibus, & contracta dirimuntur. Idq; hoc est indignius, quod hæc in Ecclesia sunt, quæ vt maxime debet abhorrere à turpitudine, ita coniugium ad vitanda multa ingentia flagitia, summo studio tueri debet. Adhæc cum in omnibus Echnicis rebus publicis mediocriter constitutis, propter grauisimas causas, coniugium in magno honore fuerit, quid minus decet in Ecclesia, quam & sanctissimum fœdus coniugij distrahere, aut capitalibus pœnis, velut summum scelus, punire coniugium? vnde hæc in Ecclesiam, in qua debet excellere mutua dilectio, peruasit immanitas? Porro res loquitur ipsa, quantum turpitudinis ac scelerum pariat pontificia lex, de celibatu, Nec vlla humana voce dici potest, quantum vitiorum ex hoc fonte in Ecclesiam exundauerit. Nam vt non dicamus de Epicureis, quos nihil pudet, quam multi pij ac boni viri infelicitate luctati sunt cum imbecillitate naturæ, & ad extremum in horribilem desperationem inciderunt? Quo spectat autem hæc noua crudelitas, nisi vt illa infinita scelera in Ecclesia confirmetur, & vt improbi peccent impunitus? Hæc causa nihil habet opus disputa-

E 4 ratione.

tatione. Nam hæc noua lex, quæ nunc defenditur ab aduersarijs, quæ & prohibet Sacerdotibus coniugia, & contracta distrahit, pugnat cum iure naturali, diuino, cum Euangelio, cum veterum Synodorum constitutionibus, cum exemplis veteris Ecclesiæ. Tantum opus est nobis pietate & æquitate optimi Imperatoris, quem oramus, vt pro sua pietate, & pro suo officio, abolita tyrannica lege, mereri Ecclesiæ studeat. Cum omnis iniusta crudelitas Deo displicet, tum illa maxime quæ exercetur in Sacerdotes pios & cruditos, qui bene merentur de Ecclesia. Ac non solum diuina oracula minantur atrocissimas pœnas, his qui crudelitatem exercent aduersus Sacerdotes, sed exempla etiam extant omnium ætatum, quæ comprobant illas minas non esse irritas. Nam vt alia innumerabilia exempla omitamus, Gens Benjamin fere tota deleta est propter stupratam hospitis Sacerdotis coniugem. Cum enim cadauer mulierculæ, quæ vexata stupris, extincta erat, dissectum, missum esset ad Principes Israël, iudicauit vniuersus populus, tantam immanitatem seuerissime puniendam esse. Cunque non dederentur ad pœnam autores facinoris, tota gens Benjamin, magna clade accepta, pœnas dedit. At hoc tempore multiplici iniuria afficiuntur Sacerdotes, Ipsi cum quidem nullum eis crimen obijciatur, nisi coniugium, excruciat horribilibus supplicijs necantur, miseræ coniuges & parui liberi eieci suis nidulis, vagantur extorres, sine certa sede, sine recto, sine lare. Paulus vocat prohibitionem coniugij, doctrinam dæmoniorum. Id testantur non solum turpissima vitia, quæ cœlibatus inuexit in Ecclesiam, sed etiam hæc ipsa asperitas, quæ propter hanc legem exercetur in Sacerdotes, & eorum coniuges ac liberos. Nam diabolus homicida est, & piorum calamitatibus præcipue delectatur. Sed olim Deo pœnas daturi sunt talium consiliorum autores. Nos hanc scœuitiam neque dignam Christianis, neque vtilem Ecclesiæ esse iudicauimus.

Quod vero obijcitur autoritas legis Pontificiæ, cur non allegant autoritatem Canonum, aduersus turpia exempla impuri cœlibatus, & scelera digna animaduersione? Nulla debet esse autoritas Pontificij decreti, pugnantis cum iure naturæ, & cum mandato diuino. Natura homines ita conditi sunt, vt sint fecundi, quare Iurisconsulti dicunt, coniunctionem maris & femine esse iuris naturæ. Idque docet Genesis, capite primo & secundo. Deinde, cum Paulus inquit: Vnusquisque habeat uxorem, ad vitandam fornicationem: certe præcipit omnibus, qui non sunt idonei ad cœlibatum, vt contrahant coniugia. Et Christus monet, non omnes idoneos esse ad cœlibatum, cum ait: Non omnes capiunt verbum hoc.

Porro, nec leges humanæ, nec vota valent pugnantia cum mandato diuino, Et euentus ipse testatur, naturam legibus humanis non posse

posse mutari. Videmus quantum turpitudinis pariat ille cœlibatus, Ac si qui sunt viri boni, qui student esse casti, hi intelligunt oneris & periculi magnitudinem, & præcipue deplorant hanc sui ordinis seruitutem. In Nicena Synodo quidam conati sunt legem ferre, vt Sacerdotibus interdiceretur consuetudine coniugum. Repudiata est hæc lex ab yniuersa Synodo. Et fuit quondam mitior Latina Ecclesia, Tantum enim dimittebat à ministerijs eos, qui cum gererent munus Ecclesiasticum, ducebant vxores, non prohibuit coniugium. Hæc noua lex est Pontificum, ignota veteri Ecclesiæ ac Synodis, quæ in totum prohibet coniugia, & contracta diftrahit.

Constat autem vtranzq; partem huius decreti pugnare cum Euan-gelio. Allegatur contra nos Ecclesiæ & Synodorum autoritas, quam Pontifices ipsi huius decreti autores impudenter contempserunt. Nec obicere reclamauerunt pij Sacerdotes huic nouæ legi. Nam historiz Ecclesiasticæ testantur, eam non sine acerrimis certaminibus impositam esse Ecclesijs. Tarraconensis Episcopus scribit ad Syricium Pontificem, Sacerdotes Hispanos non posse adduci, vt legem accipiant, qua interdiceretur eis consuetudine vxorum, Quas ibi tragædi-as agit Syricius, quam inclementer rescribit?

Hæc enim sunt Syricij verba, indigna Pontifice: Dicat mihi nunc ille, quisquis est, sectator libidinum, præceptorq; vitiorum, Et deinde Pauli dictum alienissimum, detorquet ad suam causam, Qui in carne sunt, placere Deo non possunt. Dubium profecto est, vtrum inscitiz an impudentiz ascribendum sit, quod tam contumeliose loquitur de coniugio. Nihil enim agebatur aliud, nisi vt interdiceretur Sacerdotibus vsu coniugum, quas tunc habebant. Deinde posteriores Pontifices multo etiam duriores fuerunt. Cum decretum Pontificum de abijciendis vxoribus in Germania recitaret Synodo Archiepiscopus Moguntinus, ita exarserunt ira Sacerdotes, vt minarentur se impetum facturos in ipsum Archiepiscopum. Et erat res cum indigna, tum acerba, abijcere præsentis coniuges, sed vicit tandem, vel vis vel superstitio. Quanto mitior fuit Cyprianus mulieribus, quæ non seruabant promissam castitatem? Scribit enim libro primo Epistola vndecima: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delicijs suis cadant, certe nulum fratribus aut fororibus scandalum præbeant.

Porro iniustæ leges non solent esse perpetuæ. Rogamus igitur optimum Imperatorem, vt inter cætera Ecclesiæ incommoda, etiam huius legis vitia consideret, qua in re & illud considerandum est: Natura ipsa hominum veluti senescit, & fit imbecillior, Quare prouidendum est, ne vitia crescant. Nec debent leges ipsæ semina esse vitiorum. Plato grauissimè dicit, leges virtutis causa

ferendas esse. An autem traditio de cœlibatu, pietatis causa propugnatur, aut alio quodam consilio, non difficile est iudicare. Postremo, cum Christus præcipue commendauerit pijs curam ministrorum Euangelij, rogamus, vt optimus Imperator, scuitiam prohibeat, quæ diu iam in homines pios Sacerdotes exercetur, ac cum Ecclesia potius deliberet, quam cum aduersarijs nostris. Debent in Ecclesia excellere dilectio & misericordia. Quare maxime abhorret vera Ecclesia à crudelitate non necessaria, nec vult interfici Sacerdotes propter tyrannicam traditionem, Parci etiam vult miseris mulieribus ac liberis Sacerdotum. Horum omnium vitam ac salutem, Ecclesia tibi, clementissime Imperator, commendat, Omnes pij vbiq; terrarum afficiuntur horum calamitatibus, & taciti desiderant Christianam lenitatem in hoc negotio, tibiq; communibus lacrymis doctos & bonos viros, Ecclesiæ vtiles, & horum coniuges ac liberos commendant, quem vident & natura præditum esse eximia quadam & heroica bonitate, & in hac causa, hæctenus singulari vsum esse moderatione, quæ quidem significat te de repub. rite sananda deliberare. Non vult Ecclesia, te alienæ crudelitatis ministrum fieri. Maximus honor est regum, quem tribuit eis Esaias, cum inquit, eos debere Ecclesiæ nutritos esse, hoc est imperia, defensionem pacis, & humanæ societatis, non solum corporali vtilitati seruire, sed etiam adiuuare Euangelium, cum videlicet & regunt sacerdotes, & tranquillitatem ciuitatibus concedunt vt institui ad religionem iuuentus, & doceri homines possint. Rogat igitur Ecclesia, vt memineris tibi pios Sacerdotes, tanquam alumnos tuendos esse, Tuum munus est, innocentie præsidio esse, depellere iniurias, præcipue ab imbecillibus, qui se tueri non possunt ipsi, à pijs mulieribus, à puericia, ab orphanis. In his etiam Sacerdotum coniuges & liberos, qui vere sunt orphanis, tibi commissos esse diuinitus existimes.

Ecclesia vel maxime φιλόσοφος est, & non modo coniugum inter se caritatem, parentum erga liberos amorem, probat: sed afficitur etiam ipsa, desertorum atq; orphanorum ærumnis. Ac vero in tanta bonitate naturæ tuæ, nihil esse ἄσογγον iudicat, quare sperat tibi quoq; dolorem asserre Sacerdotum neces ac supplicia, coniugum & liberorum exilia. Monet illud etiam Ecclesia, vt prouideas, ne pleriq; doctrinæ Christianæ loci, quorum necessaria est explicatio, simul opprimantur, dum pie eruditi interficiuntur, dum excutiuntur hominibus studia doctrinæ Christianæ. Quid agunt aduersarij aliud, nisi vt deleatis omnibus literis, & oppressa doctrina, tantum pendeant homines ex autoritate illorum, qui dominantur, somnia indoctorum quamlibet impia, quamlibet absurdæ,

furda, ducant esse oracula; Hanc barbaricam seruitutem, existimant aduersarij prodesse dominationi suæ, Nec obscure multis in locis iam hac seruitute iacet oppressa Ecclesia. Etsi autem non est concedenda licentia, conuellendi sententias vera autoritate receptas, nec discendum est, vel à scripturis, vel à decretis veterum Synodorum, in quibus pronuntiarunt de doctrina Christiana: tamen non decet auctoritatem Ecclesiæ prætexere omnibus abusus ac vitijs, quæ recentior ac deterior ætas in Ecclesiam inuexit. Nimum autem blandiuntur sibi homines, si nihil vitij deriuatum esse putant in Ecclesiam, ex affectibus hominum cupidorum, ex illis labyrinthis & tenebris doctrinæ scholasticæ, & traditionum. Neq; vero tam propter coniugium periclitantur hoc tempore boni viri, quam propter studium repurgandæ & illustrandæ doctrinæ Christianæ, quod regere ac iuuare Episcopi debebant. Nam his præcipue commendata est cura ornandæ & defendendæ doctrinæ, hi debent esse huius sanctissimi & vtilissimi studij gubernatores & hortatores.

Sed non ad solos Episcopos, verum etiam ad pios principes, ac maxime ad Imperatorem pertinet, pure intelligere Euangelium, diiudicare dogmata, aduigilare, ne impiæ opiniones recipiantur aut confirmentur. Idololatriam omni studio abolere. His officijs præclare meriti sunt de pijs multi magni heroës, Gedeon, Ezechias, Iosias, Constantinus, & pleriq; alij. Quare existimabis & tui officij esse, cauere ne obruantur ea, quæ pie & vtiliter patefacta & emendata sunt à bonis & doctis viris, ne impij abusus auctoritate tua stabiliantur. Psalms inquit: Propter templum tuum in Ierusalem, reges offerent tibi munera.

Sunt autem propria Regum munera in Ecclesiam conferenda, inquirere veram doctrinam, & curare, vt boni doctores præficiantur Ecclesijs, dare operam, vt rite diiudicentur Ecclesiasticæ controuersiæ, non delere piam doctrinam, sed excitare potius ac propagare & defendere, concordiam Ecclesiæ recte constituere & tueri. His veris muneribus potes nunc optime Imperator ornare Christi Ecclesiam, quæ quidem à te præcipue, & Christus requirit ipse, & petunt Ecclesiæ horribilibus modis laceratæ. Postremo, cum humanæ traditiones cedere debeant temporibus, maxime in Ecclesia, in qua longe pluris fieri debent, salus piorum, dilectio, & pax publica, quam vllæ traditiones humanæ, multo satius est dissimulare abrogationem huius traditiunculæ de cœlibatu, quam confirmare libidines, dissipare coniugia, suscipere sæuitiam in Sacerdotes & eorum coniuges ac liberos, opprimere piam doctrinam, vtilitatem efficere in Ecclesijs.

Hanc

Hanc igitur coniugij causam, quoniam nihil habet obscuri, pietati & bonitati tuæ Imperator commendamus. Nam iniustam legem abolere gubernatores & possunt & debent. Et leges de cœlibatu seu veteres, seu nouæ, tantum sunt humani iuris, in quo mitigando, plurimum auctoritas Ecclesiæ valere debet.

Quam multa possemus exempla commemorare ex omnium temporum ac gentium historijs, in quibus cernuntur horrenda exempla pœnarum, quæ libidines secuta sunt. Inter causas diluuij fit mentio libidinum, postea quinque vrbes hiati terræ ita absorptæ sunt, vt monumentum pœnæ æternum, lacus Asphaltites manserit. Cum Israëlita discessissent ex Aegypto, & multi se consuetudine mulierum Moabiticarum polluisent, duodecim Principes Tribuum suspensi sunt, & trucidata viginti quatuor millia hominum. Funditus postea deleti Cananæi, & nominatim inter causas, recensentur incesti concubitus. Aliquanto post secuta est clades Benjamin, propter stupratam Leuitæ coniugem. Deinde Dauid eiectus regno propter adulterium. Aliquoties & Ieremias hæc tria, Idolorum cultus, tyrannides, & adulteria, causas esse clamat ingentium calamitatum, quæ oppreserunt vniuersam gentem Iudæorum, cum in Babylonem captiua abduceretur.

Hæc eoque scripta sunt, vt statuamus Deum vere irasci vagis libidinibus, & impuros ac incestos non casu in pœnas ruere, sed puniri diuinitus: Ergo etiam Ethnicarum ciuitatum excidia, nos de ira Dei aduersus hæc scelera admonent. Euersa est Sibaris, Athenæ, Sparta, Thebæ collisæ bellis ciuilibus pœnas impuditiæ dederunt, Et Roma cum tot Nerones & Heliogabalos habuisset, tandem concidit, vndique dilacerato imperio, armis Barbaricarum gentium plurimarum. Longus catalogus est & apud Aristotelem, ciuitatum, in quibus mutationes politiarum, & seditiones propter libidines exiterunt. Præter has pœnas admonet Ecclesiam Paulus, accedere aliam pœnam, videlicet, amentiam seu furorem, vt Roma. i. & ad Ephef. 4. capite scribitur. Ac fortasse iam gubernatores Ecclesiasticos, hæc pœna oppresit, qui magna ex parte palam sunt Epicurei, palam defendunt idola propter opes & auctoritatem, rident dicta cœlestia, quæ minantur pœnas Idolorum cultoribus, impudicis, parricidis. Omnia honeste fieri à se prædicant regni causa, hos esse bonos ciues, amantes tranquillitatis, qui vt regni Pontificij maiestatem tueantur, comprobant errores & manifesta flagitia. Tota rerum natura testis est esse Deum, & punire turpitudines, & tyrannides. Quare etiam si nunc rident has conciones, tamen sciant se aliquando hæsurus in pœnis, ad quas ab ipsa etiam rerum natura deposcuntur.

Cum igitur constet, legem de Cœlibatu pugnare cum mandato Dei,

Dei, sentimus recte facere Sacerdotes, & alios, qui honesta coniugia contrahunt, sicut Paulus inquit, Eligendum esse vnius vxoris virum. Sentimus & gubernatores posse ac debere legem Pontificiam abolere. Errant enim, qui putant aut iure diuino prohiberi coniugium Sacerdotibus, aut posse legem talem à Regibus aut Episcopis ferri, prohibentem coniugium. Ac si nolint Ecclesiæ mederi gubernatores, tamen recte faciunt pij, qui sequuntur regulam Apollolicam, quæ ait, Deo magis parendum esse quam hominibus.

Deniq; cum legis Pontificiæ defensio multa peccata coniuncta habeat, confirmationem vagarum libidinum, superstitiones, & necesse piorum Sacerdotum, manifestum est nostras Ecclesias recte facere, quod legem illam Pontificiam abolent ac damnant. Rogamus etiam inclytum Imperatorem, ne se defensione impuri cœlibatus, & eadē Sacerdotum polluat. Scriptum est enim: Beatus qui miseretur egeni & pauperis, in die mala laborabit eum Dominus.

Hunc Articulum reperimus alibi collocatum secundo loco inter eos, quibus recensentur abusus mutati.

D E C O N I U G I O S A -
C E R D O T V M .

¶ PUBLICA querela fuit de exemplis Sacerdotum, qui non continebant. Quam ob causam & Pius Papa dixisse fertur, fuisse aliquas causas, cur ademptum sit Sacerdotibus coniugium, sed multo maiores esse causas cur reddi debeat, sic enim scribit Platina. Cum igitur Sacerdotes apud nos publica illa scandala vitare vellet, duxerunt vxores, ac docuerunt quod liceat ipsis contrahere matrimonium. Primum, quia Paulus dicit: Vnusquisq; habeat vxorem suam propter fornicationem. Item: Melius est nubere, quam vri. Secundo, Christus inquit: Non omnes capiunt verbum hoc, vbi docet non omnes homines ad cœlibatum idoneos esse, quia Deus creauit hominem ad procreationem, Genes. i. Nec est humanæ potestatis sine singulari dono & opere Dei, creationem mutare. Igitur qui non sunt idonei ad cœlibatum, debent contrahere matrimonium. Nam mandatum Dei & ordinationem Dei, nulla lex humana, nullum votum tollere potest. Ex his causis docent Sacerdotes, sibi licere vxores ducere. Constat etiam in Ecclesia veteri, Sacerdotes fuisse maritos. Nam & Paulus ait: Episcopum eligendum esse qui sit maritus. Et in Germania primum ante annos quadringentos, Sacerdotes vi coacti sunt ad cœlibatum, qui quidem adeo aduersati sunt, vt Archiepiscopus Moguntinus publicaturus edictum Rom. Pontificis de ea re, petente ab iratis Sacerdotibus per tumultum oppressus sit. Et res gesta est

tant

tam inciuiliter, vt non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam presentia, contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam Canones, factos non solum à pontificibus, sed à laudatissimis Synodis, distraherentur.

Et cum senescente mundo, paulatim natura humana fiat imbecillior, conuenit prospicere, ne plura vitia serpent in Germaniam. Porro Deus instituit coniugium, vt esset remedium humanæ infirmitatis. Ipsi Canones veterem rigorem interdum posterioribus temporibus, propter imbecillitatem hominum laxandum esse dicunt, quod optandum est vt fiat & in hoc negotio. Ac videntur Ecclesijs aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur coniugium.

Cum autem extet mandatum Dei, cum mos Ecclesiæ notus sit, cum impurus cælibatus plurima pariat scandala, adulteria, & alia scelera digna animaduersione boni Magistratus: Tamen mirum est, nulla in re maiorem exerceri sèuitiam, quam aduersus coniugium Sacerdotum. Deus præcepit honore afficere coniugium. Leges in omnibus rebuspub. bene constitutis, etiam apud Ethnicos maximis honoribus ornauerunt. At nunc capitalibus poenis excruciantur, & quidem sacerdotes, contra Canonum voluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter coniugium. Paulus vocat doctrinam dæmoniorum, quæ prohibet coniugium, 1: ad Timoth. 4. Id facile nunc intelligi potest, cum talibus supplicijs prohibitio coniugij defenditur.

Sicut autem nulla lex humana potest mandatum Dei tollere, ita nec votum potest tollere mandatum Dei. Proinde etiam Cyprianus suadet, vt mulieres nubant quæ non seruant promissam castitatem. Verba eius sunt hæc libro 1. Epistola 11. Si autem perseverare nolunt, aut non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem delicijs suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant. Et æquitate quadam vtuntur ipsi Canones erga hos, qui ante iustam ætatem vouerunt, quomodo fere hætenus fieri consuevit.)

V I.

DE VOTIS MONACHORVM.

QVID de votis Monachorum apud nos doceatur, melius intelliget, si quis meminerit qualis status fuerit Monasteriorum, quam multa contra Canones in ipsis Monasterijs quotidie fiebant. Augustini tempore erant libera collegia, postea corrupta disciplina, vbiq; addita sunt vota, vt tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur: Addita sunt paulatim supra vota, aliæ multæ obseruationes. Et hæc vincula multis ante iustam ætatem, contra Canones iniecta sunt. Multi inciderunt errore in hoc vitæ genus, qui

bus etiam si non deessent anni, tamen iudicium de suis viribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiam si quidam beneficio Canonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in monasterijs virginum, quam monachorum, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis viris ante hæc tempora, qui videbant puellas & adolescentes, in monasteria detrudi propter victum, videbant quam infeliciter succederet hoc consilium, quæ scandala pareret, quos laqueos consciētis iniiceret. Dolebant autoritatem Canonum, in re periculosiss. omnino negligi & contemni.

Ad hæc mala, accedebat talis persuasio de votis, quam constat etiam olim displicuisse ipsis monachis, si qui paulo cordatiores fuerunt: Docebant vota paria esse baptismo, docebant se hoc vitæ genere, mereri remissionem peccatorum, & iustificationem coram Deo. Imo addebant, vitam monasticam non tantum iusticiam mereri coram Deo, sed amplius etiam, quia seruaret non modo præcepta, sed etiam consilia Evangelica.

Ita persuadebant monasticam professionem longe meliorem esse baptismo, vitam monasticam plus mereri, quam vitam magistratum, vitam pastorum & similibus, qui in mandatis Dei, sine facti-
tatis religionibus, suæ vocationi seruiunt. Nihil horum negari potest, extant enim in libris eorum.

Quid fiebat postea in monasterijs? Olim erant scholæ sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum, quæ sunt viles Ecclesiæ, & sumebantur inde pastores, & Episcopi. Nunc alia res est, nihil opus est recitare vota. Olim ad discendum conueniebant, nunc fingunt institutum esse vitæ genus, ad promerendam remissionem peccatorum & iustificationem, Imo prædicant esse statum perfectionis, & longe præferunt omnibus alijs vitæ generibus à Deo ordinatis.

Hæc ideo recitauimus, nihil odiose exaggerantes, vt melius intelligi posset de hac re, doctrina nostrorum. Primum, de his qui matrimonia contrahunt, sic docent apud nos, quod liceat omnibus, qui non sunt idonei ad cælibatum, contrahere matrimonium, quia vota non possunt ordinationem ac mandatum DEI tollere. Est autem hoc mandatum DEI. Propter fornicationem, habeat vnusquisq; vxorem suam. Neq; mandatum solum, sed etiam creatio & ordinatio DEI, cogit hos ad coniugium, qui sine singulari DEI opere non sunt excepti, iuxta illud: Non est bonum homini esse solus. Igitur non peccant isti, qui obtemperant huic mandato, & ordinationi DEI.

Quid potest contra hæc opponi? Exaggeret aliquis obligationem voti quantum volet, tamen non poterit efficere, vt votum tollat mandatum DEI. Canones docent in omni voto, ius superioris excipi,

cipi, quare multo minus hæc vota contra mandata Dei valent. Quod si obligatio votorum, nullas haberet causas, cur mutari possit, nec Romani Pontifices dispensassent. Neq; enim licet homini obligationem, quæ simpliciter est iuris diuini, rescindere. Sed prudenter iudicauerunt Romani Pontifices, æquitatem in hac obligatione adhibendam esse, Ideo sæpe de votis dispensasse leguntur. Nota est historia de rege Arragonum, reuocato ex Monasterio, & extant exempla nostri temporis.

Deinde, cur obligationem exaggerant aduersarij, seu effectum voti, cum interim de ipsa voti natura sileant, quod debet esse in re possibili, quod debet esse voluntarium, sponte & consulto cõceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas, non est ignotum. Et quotus quisq; sponte & consulto vouit? Puellæ & adolescentæ priusquam iudicare possunt, persuadentur ad vouendum, interdum etiam coguntur. Quare non est æquum tam rigide de obligatione disputare, cum omnes fateantur contra voti naturam esse, quod non sponte, quod inconsulto admittitur.

Pleriq; Canones rescindunt vota, ante annum XV. contracta, quia ante illam ætatem non videtur tantum esse iudicij, vt de perpetua vita constitui possit. Alius Canon, plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot, vetat enim ante annos XVIII. votum fieri. Sed vtrum sequemur, maxima pars habet excusationem, cur monasteria deserant, quia plurimi ante hanc ætatem vouerunt. Postremo, etiamsi voti violatio reprehendi posset, tamen non sequitur, (tamen non videtur statim sequi) quod coniugia talium performarum dissoluenda sint. Nam Augustinus negat debere dissolui 27. quæst. 1. cap. Nuptiarum, cuius non est leuis auctoritas, etiamsi alij postea aliter senserunt.

Quancumq; autem mandatum Dei, de coniugio, liberet plerosq; à votis (videatur plerosq; liberare à votis) tamen afferunt nostri & aliam rationem de votis, quod sint irrita, quia omnis cultus Dei, ab hominibus sine mandato Dei institutus & electus ad promerendam remissionem peccatorum & iustificationem, impius est, sicut Christus ait: Frustra colunt me mandatis hominum. Et Paulus vbiq; docet, iusticiam non esse quærendam, ex nostris obseruationibus & cultibus, qui sint excogitati ab hominibus, sed contingere eam per fidem, credentibus se habere Deum placatum & propitium, propter Christum, non propter vlla nostra merita.

Constat autem monachos docuisse, quod factitiæ religiones mereantur remissionem peccatorum & iustificationem, & quod pro peccatis satisfaciant. Quid hoc est aliud, quam de gloria Christi detrudere, & obscurare, ac negare iusticiam fidei? Sequitur igitur
illa

ista vota vstitata, impios cultus fuisse, quare sunt irrita. Nam votum impium, & factum contra mandata Dei non valet, neq; enim debes votum vinculum esse iniquitatis, vt Canon dicit. Paulus dicit: Eua- cuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis, Id est, qui sentiunt quod mereantur proprijs operibus remissionem pec- catotum, & quod propter propriam legis impletionem placeant Deo, nec sentiunt quod propter Christum, gratis, accipiant fide donatam remissionem peccatorum, per misericordiam Dei, & quod propter Christum placeant Deo: hi amittunt Christum, quia fiduciam debi- tam Christo, & promissioni Dei, transferunt ad opera. Item, oppo- nunt iræ Dei, non propitiatorem Christum, sed propria opera, quare honorem debitum Christo, transferunt ad opera nostra. Constat autem monachos hoc docere, quod suis obseruationibus mereantur remissionem peccatorum, quod habeant Deum propitium, propter has obseruationes. Quare docent confidere suis operibus, non propitiacione Christi. Hæc fiducia est impia, & cum Euangelio pugnat, & in iudicio Dei deprehendetur esse inanis. Non enim possunt opera nostra opponi, iræ ac iudicio Dei. Tantum ira placatur ira Dei, quando gratuitam misericordiam, propter Christum promissam, fide apprehendimus. Amittunt igitur Christum, qui fiduciam non in Christum, sed in opera propria collocant.

Præterea monachi docuerunt, suum vitæ genus, statum esse perfectionis, quia obseruarent non solum præcepta, sed etiam consi- lia. Hic error maxime pugnat cum Euangelio, quod finxerunt se præ- ceptis ita satisfacere, vt amplius etiam facerent. Et hinc natus est horribilis error, quod finxerunt se habere merita supererogationis. Hæc applicauerunt pro alijs, vt satisfactiones essent pro alienis pec- catis. Hæc si quis odiose velit exagitare, quam multa commemorare posset, quorum iam ipsos Monachos pudet?

Non est leue scandalum, in Ecclesia populo proponere, certum cultum ab hominibus excogitatum, sine mandato Dei, & docere, quod talis cultus iustificet homines. Quia iusticia fidei in Christum, quam maxime oportet tradi in Ecclesia, obscuratur, cum illæ mirifi- cæ religiones Angelorum, simulatio paupertatis & humilitatis, & celibatus, offunduntur oculis hominum.

Præterea obscurantur præcepta Dei, & verus cultus Dei, cum audiunt homines, solos Monachos esse in statu perfectionis, quia perfectio Christiana est, serio timere Deum, & rursus concipere mag- nam fidem, & confidere propter Christum, quod habeamus Deum placatum, petere à Deo, & certo expectare auxilium, in omnibus rebus gerendis, iuxta vocationem. Interim foris diligenter facere bona opera, & seruire vocationi. In his rebus est vera perfectio, &

F verus

verus cultus Dei, non est in cœlibatu aut mendicitate, aut veste fordida, Ac populus concipit multas perniciosas opiniones, ex illis falsis præconijs vitæ Monasticæ. Audit sine modo laudari cœlibatum, ideo cum offensione conscientiæ, versatur in coniugio. Audit solos mendicos esse perfectos, ideo cum offensione conscientiæ, retinet possessiones, negotiatur. Audit consilium Euangelicum esse, de non vindicando, ideo alij in priuata vita non verentur vlcifci, audiunt enim consilium esse non præceptum. Alij, omnes magistratus, & ciuilia officia, iudicant indigna esse Christianis.

Leguntur exempla hominum qui deserto coniugio, deserto reipub. administratione, abdiderunt se in Monasteria. Id vocabant fugere ex mundo, & querere vitæ genus, quod Deo magis placere nec videbant, Deo seruendum esse in illis mandatis, quæ ipse tradidit, non in mandatis, quæ sunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum vitæ genus est, quod habet mādatum Dei. De his rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum de perfectione, & testatur suis temporibus nouam vocem fuisse, quod vita Monastica sit status perfectionis.

Tam multæ impiæ opiniones hærent in votis, quod mereantur remissionem peccatorum & iustificationē, quod sint perfectio Christiana, quod seruent consilia & præcepta, quod habeant opera supererogationis, Hæc omnia, cum sint falsa & inania, faciunt vota irrita.

VII.

DE POTESTATE ECCLESIASTICA.

MAGNÆ disputationes fuerunt, de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommode commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladij. Et ex hac confusione, maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clauium, non solum novos cultus instituerunt, reseruatione casuum, violentis excommunicationibus conscientias onerauerunt, sed etiam regna mundi transferre, & Imperatoribus adimere imperium, conati sunt. Hæc vitia multo ante reprehenderunt in Ecclesia homines pijs & eruditi. Itaq; nostri ad consolandas conscientias, coacti sunt ostendere discrimen Ecclesiasticæ potestatis, & potestatis gladij, & docuerunt, vtrinq; propter mandatum Dei religiose venerandam, & honore afficiendam esse, tanquam summa Dei beneficia in terris.

Sic autem sentiunt, potestatem clauium, seu potestatem Episcoporum, iuxta Euangelium, potestatem esse seu mandatum Dei, predicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & administrandi Sacramenta. Nam cum hoc mandato Christus mittit Apo-

Apolos: Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos. Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis peccata, retenta sunt, Marci 16. Ite, praedicate Evangelium omni creaturae, &c.

Hæc potestas tantum exercetur docendo, seu praedicando Evangelium, & porrigendo Sacramenta, vel multis vel singulis, iuxta vocationem, quia conceduntur non res corporales, sed res æternæ, iusticia æterna, Spiritus sanctus, vita æterna: Hæc non possunt contingere, nisi per ministerium verbi & Sacramentorum, sicut Paulus dicit, Evangelium est potentia Dei, ad salutem omni credenti. Itaque cum potestas Ecclesiastica, concedat res æternas, & tantum exercetur per ministerium verbi, non impedit politicam administrationem, sicut ars canendi nihil impedit politicam administrationem. Nam politica administratio versatur circa alias res quam Evangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora & res corporales, adversus manifestas iniurias, & coercet homines gladio, & corporalibus pœnis, ut iusticiam civilem & pacem retineat.

Non igitur commiscendæ sunt potestates, Ecclesiastica & civilis. Ecclesiastica suum mandatum habet, Evangelij docendi & administrandi Sacramenta: Non irrumpat in alienum officium, non transferat regna mundi, non abroget leges Magistratum, non tollat legitimam obædientiam, non impediatur iudicia de vllis civilibus ordinationibus aut contractibus, non præscribat leges Magistratibus de forma Reipublicæ, sicut dicit Christus, Regnum meum non est de hoc mundo. Item, Quis constituit me iudicem, aut divisorem super vos? Et Paulus ait Philipp. 3. Nostra politia in cælis est. 2. Corinth. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo, ad destruendas cogitationes, &c. Ad hunc modum discernunt nostri, utriusque potestatis officia, & iubent utranque honore afficere, & agnoscere, utranque Dei donum & beneficium esse.

Si quam habent Episcopi potestatem gladij, hanc non habent, ut Episcopi ex mandato Evangelij, sed iure humano donatam à Regibus & Imperatoribus, ad administrationem civilem suorum honorum. Hæc interim alia functio est, quam ministerium Evangelij.

Cum igitur de Iurisdictione Episcoporum quaritur, discerni debet imperium ab Ecclesiastica Iurisdictione. Porro secundum Evangelium, seu ut loquuntur, de iure diuino, nulla Iurisdictione competit Episcopis, ut Episcopis, hoc est, his quibus est commissum ministerium verbi & Sacramentorum, nisi remittere peccata. Item, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Evangelio dissentientem rejicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ, sine vi humana, sed verbo. Hic necessario & de iure

diuino, debent (eis) Ecclesiæ, præstare obœdientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Verum cum aliquid contra Euangelium docent, aut statuunt, tunc habent Ecclesiæ mandatum Dei, quod obœdientiam prohibet, Matth. 7. Cauete à Pseudoprophetis. Galat. 1. Si angelus de celo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit. 2. Corinth. 13. Non possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate. Item, Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem. Sic & Canones præcipiunt 2. quasi 7. Cap. Sacerdotes, & Cap. Oues. Et Augustinus contra Perilliani epistolam inquit: Nec catholicis Episcopis consentiendum est, scubi forte falluntur, aut contra Canonicas Dei scripturas aliquid sentiunt.

Si quàm habent aliam vel potestatem, vel Iurisdictionem, in cognoscendis certis causis, videlicet matrimonij, aut decimarum, &c. hanc habent humano iure. Vbi cessantibus ordinarijs, cognoscuntur Principes vel inuiti, suis subditis ius dicere, vt pax retineatur.

Præter hæc disputatur, Vtrum Episcopi seu Pastores, habeant ius instituendi ceremonias in Ecclesia, & leges de cibis, ferijs, gradibus ministrorum, seu ordinibus, &c. condendi. Hoc ius qui tribuunt Episcopis, allegant testimonium, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Allegant etiam exemplum Apostolorum, qui prohibuerunt abstinere à sanguine, & suffocato. Allegant sabbatum mutatum in diem Dominicum, contra Decalogum, vt videtur. Nec vllum exemplum magis iactatur, quam mutatio Sabbati. Magnam contendunt Ecclesiæ potestatem esse, quod dispensauerit de præcepto Decalogi.

Quæ in nostra editione, huic Articulo annexa, sequuntur, reperimus alibi exposita esse his verbis.

¶ SED de hac quæstione nostri sic docent, quod Episcopi non habent potestatem statuendi aliquid contra Euangelium, vt supra ostensum est, Docent idem Canones 9. Distin. Porro contra scripturam est, traditiones condere aut exigere, vt per eam obseruationem mereamur remissionem peccatorum & iustificationem, & satis faciamus pro peccatis. Læditur enim gloria meriti Christi, cum talibus obseruationibus conamur mereri remissionem peccatorum, & iustificationem, Constat autem propter hanc persuasionem, in Ecclesia pene in infinitum creuisse traditiones, oppressa interim doctrina de fide & iusticia fidei, quia subinde plures ferie factæ sunt, ieiunia indicta, ceremoniæ nouæ, noui honores sanctorum instituti sunt, quia arbitrabantur se autores talium rerum, his operibus mereri remissionem

tionem peccatorum & iustificationem . Sic olim creuerunt Canones penitentiales , quorum adhuc in satisfactionibus vestigia quaedam videmus .

Item plerique scriptores fingunt , in nouo Testamento oportere cultum similem esse Leuitico . cuius ordinationem commiserit Deus Apostolis & Episcopis . Et videntur scriptores exemplo legis Mosaeicae decipi , quasi iusticia noui Testamenti sit externa obseruatio certorum rituum , sicut iusticia legis , erat externa obseruatio certorum rituum . Sicut igitur in lege peccatum erat edere suillam carnem , &c . Ita in nouo Testamento collocant peccatum in cibis , in diebus , in vestitu , & similibus rebus . Et existimant sine his rebus , iusticiam noui Testamenti non posse existere . Hinc sunt illa onera , quod certi cibi polluant conscientiam , quod horas Canonicas omittere sit mortale peccatum , quod ieiunia mereantur remissionem peccatorum , quod sint necessaria ad iusticiam noui Testamenti , quod peccatum in casu reseruato non possit remitti , nisi accesserit autoritas reseruantis , cum quidem ipsi Canones tantum de reseruatione poenae Canonicae loquantur , non de reseruatione culpa .

Vnde habent ius Episcopi has traditiones imponendi Ecclesijs , ad grauandas conscientias ? Extant enim clara testimonia , quae prohibent condere tales traditiones , vel ad promerendam remissionem peccatorum , vel tanquam necessarias ad iusticiam noui Testamenti , aut ad salutem .

Paulus Coloss . 2 . Nemo vos iudicet in cibo , potu , parte diei festi , nouilunio aut sabbatis . Item , si mortui estis cum Christo , ab elementis mundi , quare tanquam viuentes in mundo , decreta facitis ? Non attingas , non gustes , non contrectes , quae omnia pereunt vsu , & sunt mandata & doctrinae hominum , quae habent speciem sapientiae . Item ad Titum aperte prohibet traditiones , Non attendentes Iudaicis fabulis , & mandatis hominum auersantium veritatem . Et Christus Matth . 15 . inquit de his qui exigunt traditiones : Sinite illos , caeci sunt , & duces caecorum . Et improbat tales cultus . Omnis plantatio , quam non plantauit pater meus caelestis , eradicabitur .

Si ius habent Episcopi onerandi Ecclesias infinitis traditionibus , & illaqueandi conscientias , cur toties prohibet scriptura condere & audire traditiones ? cur vocat eas doctrinas daemioniorum ? Num frustra haec praemonuit Spiritus sanctus ? Relinquitur igitur , cum ordinationes instituta tanquam necessariae , aut cum opinione promerendae remissionis peccatorum , pugnent cum Euangelio , quod non liceat vllis Episcopis tales cultus instituere aut exigere . Necessesse est enim in Ecclesijs retineri doctrinam , de libertate Christiana , quod non sit necessaria seruitus legis ad iustificationem , sicut in

F Galatis

Galatis scriptum est, Nolite irerum iugo seruitutis subijci. Necessè est retineri præcipuum Evangelij locum, quod remissionem peccatorum & iustificationem per fidem in Christum gratis consequamur, non propter certas obseruationes, aut propter cultus ab hominibus institutos.

Quid igitur sentiendum est de die Dominico, & similibus ritibus templorum? Ad hæc respondent, quod liceat Episcopis seu pastoribus facere ordinationes, vt res ordine gerantur in Ecclesia, non vt per illas mereamur remissionem peccatorum, aut satisfaciamus pro peccatis, aut obligentur conscientia, vt iudicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, cum sine offensione aliorum violant. Sic Paulus ordinat, vt in congregatione mulieres velent capita, vt ordine audiantur in Ecclesia interpretes, &c.

Tales ordinationes, conuenit Ecclesiis propter caritatem & tranquillitatem seruare, eatenus, ne alius alium offendat, vt ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesijs. Verum ita, ne conscientia onerentur, vt ducant res esse necessarias ad salutem, ac iudicent se peccare, cum violant eas sine aliorum offensione, sicut nemo dixerit peccare mulierem, quæ in publicum non velato capite progredit, sine offensione hominum.

Talis est obseruatio diei Dominici, Paschatis, Pentecostes, & similibus feriarum & rituum. Nam qui iudicant Ecclesie autoritate, pro Sabbato institutam esse diei Dominici obseruationem, tanquam necessariam, longe errant. Scriptura concedit, vt obseruatio Sabbati nunc sit libera. Docet enim ceremonias Mosaicæ, post reuelatum Euangelium non necessarias esse. Et tamen quia opus erat, constituere certum diem, vt sciret populus quando conuenire deberet, apparet Ecclesiam ei rei destinasse diem Dominicum, qui ob hanc quoq; causam videtur magis placuisse, vt haberent homines exemplum Christianæ libertatis, & scirent, nec Sabbati nec alreius diei obseruationem necessariam esse.

Extant prodigiosa disputationes de mutatione legis, de ceremonijs nouæ legis, de mutatione Sabbati, quæ omnes oræ sunt ex falsa persuasione, quod oporteat in Ecclesia cultum esse similem Leuitico. Et quod Christus commiserit Apostolis & Episcopis excogitare nouas ceremonias, quæ sint ad salutem necessariae. Hi errores serpsent in Ecclesiam, cum iusticia fidei non satis clare doceretur. Aliqui disputant diei Dominici obseruationem non quidem iuris diuini esse, sed quasi iuris diuini, præscribunt de ferijs, quatenus liceat operari. Huiusmodi disputationes quid sunt aliud, nisi laquei conscientiarum? Quamquam enim conentur epijkizare traditiones, tamen nunquam potest æquitas deprehendi, donec manet opinio

opinio necessitatis, quam manere necesse est, ubi ignoratur iusticia
fidei, & libertas Christiana.

Apostoli iusserunt abstinere à sanguine, quis nunc obseruat?
neque tamen peccant, qui non obseruant, quia ne ipsi quidem Aposto-
li voluerunt onerare conscientias tali seruitute, sed ad tempus pro-
hibuerunt propter scandalum. Est enim perpetua voluntas Euange-
lij consideranda in decreto. Vix vlli Canones seruantur accurate, &
multi quotidie exoleseunt apud illos etiam, qui diligentissime de-
fendunt traditiones. Nec potest conscientijs consuli, nisi hæc æqui-
tas seruetur, vt sciamus eos sine opinione necessitatis seruari, nec læ-
di conscientias, etiamsi traditiones exoleseant.

Facile autem possent Episcopi legitimam obædientiam retine-
re, si non vrgerent seruare traditiones, quæ bona conscientia seruari
non possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt, nisi iurent
se puram Euangelij doctrinam nolle docere. Non petunt Ecclesiæ,
vt Episcopi honoris sui iactura sarciant concordiam, quod tamen de-
cebat bonos pastores facere. Tantum petunt vt iniusta onera remit-
tant, quæ noua sunt, & præter consuetudinem Ecclesiæ Catholicæ
recepta. Fortassis initio quædam constitutiones habuerunt proba-
biles causas, quæ tamen posterioribus temporibus non congruunt.
Apparet etiam quasdam errore receptas esse, quare Pontificiæ ele-
mentia esset, illas nunc mitigare, quia talis mutatio non labefacit
Ecclesiæ vnitatem. Multæ enim traditiones humanæ, tempore mu-
tatae sunt, vt ostendunt ipsi Canones. Quod si non potest impetrari,
vt relaxentur obseruationes, quæ sine peccato non possunt præstari,
oportet nos regulam Apostolicam sequi, quæ præcipit, Deo magis
obædire quam hominibus. Petrus vetat Episcopos dominari, & Ec-
clesijs imperare. Nunc non id agitur, vt dominatio eripiat Episcop-
is, sed hoc vnum petitur, vt patiantur Euangelium pure doceri, &
relaxent paucas quasdam obseruationes, quæ sine peccato seruari
non possunt. Quod si nihil remiserint, ipsi viderint, quomodo Deo
rationem redditori sint, quod pertinacia sua causam schismati
præbent.)

Sequitur expositio nostræ editionis.

Quoties autem de hoc loco disserimus, statim clamitant ad-
uersarij, labefactata auctoritate Episcoporum, fieri & ταξις non posse
mores populi gubernari, non coërceri vulgi petulantiam, de-
niq; sequi Cyclopicam vitam, qualis ab Euripide in hoc versu de-
scribitur: Νομάδες ἀκέρει δ' οὐδέμ' οὐδέ τις οὐδέ τις. Querun-
tur & abrogatis aliquibus legibus, vulgus exemplum transferre ad

omnes leges, & excussis vinculis ac frænis disciplinæ, sumere sibi infinitam licentiam, quæ scandala innumera, distractiones Principum, dissipationes Ecclesiarum, seditiones, bella, & vastitates pariat. Deniq; ostendunt, quam sit inimica generi humano ἀναρχία, & ex hoc fonte, quantum in omnem vitam, vitiorum & calamitatum exundet.

Monent igitur ad hæc tanta mala vitanda, stabiliendam esse auctoritatem Episcoporum, retinendas leges vstitas, in quibus etiam qua sint incommoda, hæc docent condonanda esse communi hominum imbecillitati, & propter tranquillitatem dissimulanda, præsertim cum nullus constitui status possit, qui prorsus sit sine vitio. Allegant huc vetus illud, τὸ κακὸν εὖ κείμενον μὴ κινητέον, Commemorant exempla, motis legibus, aut mutata politiæ forma in civitate Attica, Spartana, Romana, & alijs, quæ clades secute sint. Romæ, dissensiones Consulium & Tribunorum, quoties ciuilia bella excitarunt?

Quamquam autem hæc Senatoriæ conciones admodum plausibiles sunt, & multorum animos aduersus nos incendunt, tamen veris & honestissimis argumentis refutari possunt. Primum igitur petimus, vt illi accusatores nostri, historiam Ecclesiæ omnium temporum intueantur, Nec putent summos viros Prophetas & Apostolos fuisse sine sensu communi, ac adeo ferreos, vt tranquillitatem patriæ non amarint, aut adeo immanes, vt disciplinam, leges, Regni εὐταξίαν non maximi fecerint. Hi vero sapientissimi, optimi & moderatissimi viri, Esaias, Ionas, Ieremias, Baptista, Christus, Petrus, Iacobus, Paulus, & intelligebant quantum bonum sit ciuilibus concordia, & amabant suos, amabant patriam, magno cum dolore spectabant dissidia, & dilacerationem pulcerrimæ politiæ. Quoties illacrymat Christus, loquens de discordijs & seditionibus gentis & vrbis excidio. Quamquam igitur illa ciuilia officia & norant optime, & maxime amabant Prophetæ & Apostoli: tamen cogebantur diuino mandato belligerari cum regno diaboli, proponere cælestem doctrinam, colligere Deo Ecclesiam, & seruire salutis æternæ multorum hominum. Hæc sunt primæ leges anteferendæ cæteris omnibus, Non habebis Deos alienos. Non vsurpabis nomen Dei vane. Item de filio Dei: Hic est filius meus dilectus, hunc audite. His legibus necesse est obtemperare, necesse est veram de Deo doctrinam, veros cultus amplecti, & fugere errores contumeliosos in Deum, vel si fractus illabatur orbis. Nulla res humana his Dei mandatis anteferenda est, non vita nostra, non amici, non ciuium concordia.

Moyse vir sapientissimus, & haud dubie politicus, imponit tribui

tribus Leuiticæ munus docendi, ac sciens qualia sint doctorum certamina & pericula, præmonet de eo, quod iudicabat esse difficilimum & iubet anteferri defensionem veræ doctrinæ. Sic enim ait Deut. 31. Hi custodient eloquium tuum, qui parentes, liberos, fratres obliuiscuntur.

Experimur & ipsi non leue onus impositum esse docentibus, scitur in nostros multis locis. Nos ipsi duriter premimur, Ipsa etiam patris discordia nobis ingentem dolorem affert. Sed ut dictum est, necesse est his magnis incommodis anteferre mandatum Dei, de vera doctrina amplectenda, & abijciendis erroribus. Nec nobis ignota sunt ea, quæ à prudentibus de legum mutationibus scripta sunt. Meminimus illam Platonis vocem, ut delirantium parentum, ita desipientis patris mores ferendos esse. Sed hæc præcepta suas metas habent, Ferenda est seruitus sine impieate, Non probanda est Idolomania, non Euangelij lumen extinguendum.

Deinde cur nobis aduersarij nostri concionantur de hac moderatione, cum ipsi interim ciues & membra Christi interficiant. Facile possent satire concordiam, & ordinis autoritatem tueri, si vitiosos cultus & intus leges abolerent. Nunc dimicant non de Ecclesiæ salute, sed de suis opibus & voluptatibus. Nolunt reprehendi *ἰδωλομανίας* in Missa & inuocatione mortuorum, quia nolunt diminui quæstum, defendunt vagas libidines, quia coelibatus est vilis retinendis opibus. Hæc nemo non videt. Quare illas Senatorias conciones omitant, in quibus, ut verbis utar Poëtæ veteris, *σιμνοῖς λόγοισιν ἀιχρὰ μηχανώμενοι*, specioso prætextu, non toleranda flagitia confirmare student.

Adjicio & alteram defensionis nostræ partem veram & simplicem. Non facimus *ἀναρχίαν*. Docemus maxime venerandum esse ministerium Euangelij, & obædientiam ei deberi, in his, quæ iuxta Euangelium propria sunt eius ministerij. Impius & execrandus est, qui speciosos pedes euangelizantium pacem, non reuerenter excipit, Deinde & politica potestas, quæ gladium gerit, ornata est nostris literis. Itaq; de Anarchia, falsum crimen est.

Nunc venio ad quæstionem propositam de legibus Episcoporum, de quibus primum tenenda est regula certissima, quod nemini liceat condere leges pugnantes cum mandatis Dei: Nota est enim Pauli sententia: Si angelus cælestis aliud Euangelium doceat, anathema sit. Ex hoc fundamento, quod firmum & immotum est, facile extrui cætera possunt. Jam tres ordines sunt decretorum Pontificiorum, Quædam decreta cogunt peccare, ut lex de coelibatu, leges de priuatis Missis, in quibus fit oblatio & applicatio pro viuus & mor-

tuis, & opinio transubstantiationis vitiosam adorationem parit, mandata de inuocatione mortuorum. De his legibus facile est iudicium, quia enim aperte pugnant cum mandatis Dei, regula sequenda est Apollolorum: Oportet Deo magis obœdire quam hominibus.

Secundus ordo est rituum, qui de rebus sua natura medijs loquantur, vt sunt leges de ciborum & dierum discrimine, & similibus rebus, Cum his rebus adduntur opiniones falsæ, non iam sunt media. Assuunt autem aduersarij, alij magis, alij minus. abiurdas opiniones, falsas tamen, propter quas & leges illæ & ritus abijciendi sunt, ne confirmetur vitiosus cultus. Plurimi fingunt opera humanarum traditionum, vt satisfactiones & similia, mereri remissionem peccatorum. Hæc opinio aperte falsa est, transfert enim beneficium Christi in humanas ceremonias, Nec opus est longa refutatione, vt Pauli fulmine contenti simus: *Enacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, excidistis à Christo.* Hæc sententia satis docet, homines non mereri remissionem peccatorum proprijs operibus vel diuinae legis, vel traditionum humanarum.

Alij admoniti, quantum primus hic error habeat absurditatis, incipiunt verecundius loqui de traditionibus, sed tamen errorem non tolerandum retinent, dicunt hæc opera, etsi non merentur remissionem peccatorum, tamen esse cultus Dei, id est, opera, quorum finis sit immediatus, vt per ea Deus honore afficiatur. Acerrime resistendum est & huic errori, Christus enim aperte dicit: *Frustra colunt me mandatis hominum.* Et Paulus expresse damnat *Ἰδεο δεσπονεῖσθε* ad Colossen. Et cum oporteat cultus Dei in fide fieri, necesse est nos habere Dei verbum, quod testetur opus Deo placere. Quomodo enim potest conscientia Deo offerre opus, si non extat vox Dei, quæ ostendat Deum sic velle coli, velle hoc honore affici? Sed hanc de fide doctrinam, impij homines non intelligentes, omnibus seculis horrenda audacia finxerunt cultus, sine mandato & verbo Dei, quod si fieri licet, non potest dici causa, cur non placeant Deo, Ethnica sacrificia, mactationes canum, hostia lampfacenæ, & alia portenta. Quo ruit humana audacia, non solum apud Ethnicos in fingendis cultibus, sed etiam in Pontificio cœtu, excogitatis subinde nouis & absurdis ceremonijs, in inuocatione mortuorum, in veneratione sanctorum, in Monachorum *βαπτολογία*? Simus igitur vigilantes hoc loco, nec sinamus Ecclesijs obrudi leges, quæ proponunt opera sine mandato Dei, tanquam cultus & iusticias. Et cum hanc de cultibus opinionem assuant omnes aduersarij, etiam qui verecundissime loquuntur, sciamus pium opus esse reclamare & violatione talium traditionum exemplum ostendere, ex quo pij discant, quid

quid sentiendum sit. Sicut de Attalo scribit Eusebius, diuinitus iustum esse, vt alteri cuidam diceret vescenti tantum pane, sale & aqua, vt cibis communibus vteretur, ne alijs errorem offonderet.

Porro hic secundus error, de cultu, late vagatus est. Multi enim in Ecclesia decepti sunt κακοῦλαίς Leuitarum ceremoniarum, ac putauerunt in nouo Testamento oportere similes aliquos ritus esse, & hos esse cultus Dei, seu res per quas velit Deus se honore affici, & iustitias esse. Ideoq; tribuerunt Episcopis autoritatem, tales ritus & cultus instituenti. Hunc Pharisaicum errorem Christus & Apostoli taxauerunt, qui docent cultus in nouo Testamento esse poenitentiam, timorem Dei, fidem, & opera decalogi, vt Paulus inquit: Regnum Dei non est esca & potus, sed iusticia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Qui enim in his seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Monachi se Nazareos esse fingebant. Sacrificuli pro mortuis sacrificantes, fingebant se imitari Aaionem offerentem. Sed hęc exempla non conueniunt. Monachorum ritus, & venditæ sacrificulorum Missæ nullum habent verbum Dei, imo admittæ sunt multa absurda opinionēs, quas in Ecclesia taxari necesse est.

Tertius error est opinio necessitatis, qua imaginantur, Ecclesiam esse similem ceteris politicijs humanis, cogitant regnum esse, in quo Episcopi vt Reges, potestatem habeant condendi leges nouas, extra Euangelium, & his necessario obediendum esse, sicut Regum legibus necessario obediendum est, præsertim cum hæc vita hominum carere ceremonijs non possit. Et hæc opinio necessitatis, sæpe excitauit certamina, dum suos quisq; ritus humanos, tanquam necessarios defendit. Sed Christus & Apostoli docent tales ritus, sine mandato Dei propositos, non habendos esse pro rebus necessarijs. Contra hanc libertatem sancitam & constitutam autoritate diuina, non est recipienda opinio, quod violatio traditionum mediarum, extra casum scandali, sit peccatum. Huc pertinet dictum Pauli: Nemo vos iudicet in cibo, potu, vicibus diei festi, &c. Nam iudicare, significat obligare conscientias, & damnare non obtemperantes. Item ad Galatas 5. Statè in libertate, qua Christus vos liberauit, &c.

Hactenus dictum est, quatenus non liceat, aut condere traditiones, aut approbare. Quærat igitur aliquis, an vitam hanc hominum, sine ordinae, sine ritibus esse velimus? Nequaquam. Sed docemus pastores veros Ecclesiarum, posse in Ecclesijs suis publicos ritus instituire, sed tantum ad finem corporalem, hoc est, boni ordinis causa, videlicet ritus viles ad docendam multitudinem, vt certos dies, certas lectiones, & si qua sunt similia, sed sine superstitione, & sine opinione necessitatis, vt aute dictum est. Et has ordinationes violare,

violare, extra casum scandali, non ducatur esse peccatum, Sed si extra scandalo violentur, vbi Ecclesiæ recte constitutæ sunt, nec error est in doctrina, Sciat violans tali loco se peccare, quia Ecclesiæ recte constitutæ tranquillitatem perturbat, aut alios à vero ministerio abducit. Hæc ratio satis munit autoritatem vtilium traditionum, & non iniicit laqueum conscientijs.

Sic Ecclesiæ initio certos dies ordinavit, diem Dominicum, Natalem Christi, Pascha, Pentecosten, &c. Nec dispensavit Ecclesiæ de Decalogo, sed autoritas diuina ceremonias legis Mosaicæ abrogavit, & tamen populum scire oportet, quando conueniendum sit ad Euangelium & ad Christi ceremonias. Ideo aliqui dies constituti sunt, sine illis opinionibus, de quibus supra diximus. Ac manet in decalogo genus, vt aliquibus temporibus conueniamus ad hæc puer exercitia, Species vero quæ erat ceremonia, libera est. Ideo non retinuerunt Apostoli septimum diem, sed maluerunt vti primo, vt & de libertate, & de resurrectione Christi, pios admonerent.

Ea quæ obijciuntur, facile dilui possunt. Apostolorum decretum de Idolothytis & scortatione, est mortale & perpetuum. Quod autem addiderunt de sanguine & suffocato, scandali ratio eo tempore habita est. Nam mos erat etiam ante Apostolos, vt domiti à ludæis abstinerent à sanguine & suffocato, Nihil igitur noui, adiunctis ad societatem suam imponebant, sed vsitatum ritum veterem & gratum vtrisque, Iudæis pijs & socijs, nondum mutarunt.

Quod Christus ait: Adhuc multa vobis dicere habeo, certe non de futilibus ceremonijs Pontificum intellexit, nec de nouis articulis fidei, sed de eo ipso Euangelio illustrando, quod iam tradiderat. Ideo postea addit de officio Spiritus sancti, non allaturum esse aliud doctrinæ genus, sed luce sua persufurum mentes Apostolorum, vt Euangelium de voluntate Dei iam traditum intelligerent. Ideo ait Ioannis 14. Ille vos docebit omnia, & rediget vobis in memoriam omnia quæ dixi vobis. Item: Non loquetur à seipso, sed quæ audiuit, loquetur.

Obijciuntur & alia dicta, quæ præcipiunt de obedientia: Obœdite prapostis vestris. Toties respondimus maxime necessariam esse obedientiam in ijs, quæ propria sunt ministerij diuinitus mandati. Nam hæc dicta non constituunt Episcopis regnum extra Euangelium. Christus dedit eis certa mandata, his iubet nos parere. Deinde etiam prohibuit institui novos cultus, his vetat parere. Metæ sunt constitutæ, intra quas & autoritas Pastorum, & nostra obedientia consistere debet. Sed has metas audacissime tollunt Episcopi, qui triplicem sibi arrogant potestatem, qua confirmant perniciosissimos errores, videlicet, Regiam seu pratoriam potestatem inter-

pretanda

pretandæ scripturæ: deinde potestatem instituendi cultus: tertio, Regiam potestatem ferendarum legum. Ita transformant Ecclesiam in humanam politiam. Imaginantur, vt in regno Princeps aut prætor est legis interpret, & vt princeps habet potestatem ferendæ nouæ legis: Ita in Ecclesia oportere similem esse Episcoporum potestatem. Nec volunt Ecclesiam mutis literis, vt dicunt, Prophetarum & Apostolorum gubernari, quæ cum interdum non satis explicent ea, quæ proponunt, ambiguitas parit dissensiones ac discordias. Contendunt igitur, opus esse voce regia seu prætoria, scriptum ambiguum interpretante, Et nisi huic interpretationi necessario parendum esset, nullum fore controuersarum & dissidiorum finem. Item, Nisi pro temporum ratione leges condere possent, qualis esset *ἡ ἑσθλα*? Hæc verbis ornantur, & sunt *ἡ δαυα*, quia sunt imitatio humanarum politiarum, Et hæc imaginationes omnibus ætatibus, inde vsq; ab initio mundi nocuerunt Ecclesiæ, & semper nocebunt. Ideo pij admonendi sunt, ne his præstigijs capiuntur, Deus vult Ecclesiam regi suo verbo tradito per Christum & Apostolos, & hanc suam vocem vult sonare per ministros. Et quanquam sapientiam continet, postquam extra conspectum rationis, tamen ipse sermo Propheticus & Apostolicus certus est & non ambiguus, Ideo ait Petrus, Recte facitis attendentes sermone Prophetico, tanquam lucernæ in tenebris. Habet etiam Ecclesia donum interpretationis, id est, intellectum cœlestis doctrinæ, sed id donum non est alligatum ad Episcoporum titulum aut ordinem: ideo nequaquam est potestas interpretandi, similis regis & prætoris, Sed eruditi in verbo Dei, & rehati Spiritu sancto vbicunq; sunt, assentiuntur verbo Dei, & id intelligunt alij magis, alij minus. Ergo prudenter de illis vallis pontificis potestatis iudicandum est. De legibus breuiter dicit Petrus, Quid tentatis Deum, imponentes iugum, &c.

Hoc in loco reperimus aliam editionem subijcere Epilogum, huius verbis.

E P I L O G V S.

¶ Hi sunt præcipui articuli, qui videntur habere controuersiam, quanquam enim de pluribus abusus dici poterat, tamen vt fugeremus prolixitatem, præcipua complexi sumus, ex quibus cætera facile iudicari possunt. Magnæ querelæ fuerunt de indulgentijs, de peregrinationibus, de abusu excommunicationis. Parochiæ multipliciter vexabantur per stationarios. Infinitæ contentiones erant pastoribus cū Monachis de iure parochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinarijs concionibus, & de alijs innumerabilibus rebus.

Huius-

Huiusmodi negotia prætermisimus, ut illa quæ sunt in hac causa præcipua breuiter proposita, facilius cognosci possent. Neque hic quicquam ad vilius contumeliam dictum aut collectum est. Tantum ea recitata sunt, quæ videbantur necessario dicenda esse, ut intelligi possit in doctrina ac ceremonijs, apud nos nihil esse receptum contra scripturam aut Ecclesiam Catholicam, quia manifestum est nos diligentissime cauisse, ne qua noua & impia dogmata in Ecclesijs nostras serperent.

Hos articulos supra scriptos volumus exhibere iuxta editum C. M. in quibus confessio nostra extaret, & eorum qui apud nos de cent. doctrinæ summa cerneretur. Si quid in hac confessione desiderabitur, parati sumus latiore informationem, Deo volente, iuxta scripturas exhibere.)

Nostra editio sic habet.

Complexi sumus summam doctrinæ Euangelicæ necessarias Ecclesijs, Nec dubitamus has ipsas sententias nostras vere esse doctrinam, in scriptis Prophetis & Apostolicis traditam, & confessionem catholicæ Ecclesiæ Christi, cui etiam eruditiores scriptores ecclesiastici, testimonium sæpe perhibent. Ac offerimus nos ad explicationem longiorem, vbicunq; opus erit. Oramus autem

Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, ut ipse Ecclesiam suam, sanguine Filij redemptam, gubernet, seruet, purget, & augeat.

A M E N.

Cæsare Maiest. V.

Fideles & subditi

Iohannes Dux Saxonie Elector.
Georgius Marchio Brandenburgensis.
Ernestus Dux Luneburgensis.
Philippus Landgrauus Hessorum.
Iohannes Fridericus Dux Saxonie.
Franciscus Dux Luneburgensis.
Vvolfgangus Princeps ab Anhalt.
Senatus Magistratusque Nurnbergenfis.
Senatus Reutlingenfis.

A POLO